

Sosyal Adaletin Onuncu Köye Sürgünü

Mustafa Okşar*

GİRİŞ

Edebiyatta hukuk akımı, pozitif hukuk çerçevesinde oluşan mekanikleşmenin önüne geçmenin ve hukukun çıkışında amaç edinilen değerlerin ve bu değerlerin gittikçe yitirilen insancıl özünü yeniden diriltmenin bir çabası olarak ortaya çıkmıştır. İnsancıl özünü kaybetmeye başlayan hukuki değerlerin, adaletin sağlanması açısından ise yargının mekanikleşmesine neden olduğu değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda edebiyatta hukuk akımı, hukuk öğrencilerinden, yasa yapıcıya veya uygulayıcıya kadar, hukuk değerlerinin potansiyel olarak taşıdığı ancak hukukun mekanikleşmesi sonucu silikleşen insancıl özünü, edebi eserlerdeki hukuki kavramlarla yeniden canlandırmaya çalışmanın bir ürünüdür.

Bu incelemede, edebiyatta *adalet kavramı* ana çerçevesine bağlı olarak köy edebiyatında *sosyal adalet kavramı* irdelenmiştir. Bu çalışma için Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi üçüncü sınıf öğrencisi olan P. Gülşah BÜYÜK, Zeynep ŞAHİN ve Burak AKPINAR ile bir araya gelinerek önceden belirlenmiş olan *sosyal adalet* kavramına bağlı olarak yazarlar ve edebi eserler taranmıştır. Türk köy edebiyatını temsil eden birçok yazar arasından Fakir BAYKURT'un belirlenmesinden sonra, köydeki sosyal adaletsizliği birçok boyut ve yönüyle ele alan *Onuncu Köy* adlı eserin inceleme konusu yapılmasına karar verilmiştir. Bu belirlemelerden sonra, öğrencilerle haftalık toplantılar yapılarak sosyal adalet kavramının teorik irdelemesi yanında anılan romanın nasıl inceleneceği üzerinde çalışılmıştır. *Onuncu Köy* adlı romanın okunmasından sonra her bir öğrenci tarafından sosyal adalet kavramını yansıtan diyalog ve metinler belirlenmiş, daha

sonra yine öğrenciler tarafından ilgili metinlerin sosyal adalet kavramı çerçevesinde irdelenmesi çalışması yapılmıştır. Ayrıca ortak bir çalışma ile romanın özeti çıkarılmıştır. Öğrenciler tarafından bireysel olarak belirlenen diyalog ve metinler ortak bir çalışma ile esas alınacak tek bir metin haline dönüştürülmüştür. Bu tek metnin tespitinden sonra öğrencilerin de çalışmaları göz önüne alınarak *Onuncu Köy*'ün roman kahramanının sözleri ve roman metni üzerinden sosyal adalet kavramı incelenmiştir.

Bu incelemede yukarıda belirtilen ortak çalışma sonucunda, öncelikli olarak sosyal adalet kavramı üzerine teorik bilgi verilmiş ve Birinci Bölümde "*Sosyal Adalet*" başlığı altında bu kavramın teorik temelleri irdelenmiştir. İkinci Bölümde ise "*Sosyal Adaletin Onuncu Köye Sürgünü*" başlığı altında roman metinleri ve kahramanlarının diyalogları üzerinden *sosyal adalet* kavramı incelenerek, bu kavramın değişik yön ve boyutlarıyla ortaya konulmasına çalışılmıştır.

SOSYAL ADALET

Sosyal adalet kavramı, anlamsal açıdan sınırları kesin olarak çizilemeyen soyut *adalet* kavramının¹ değişik bir yönünü ön plana çıkarmaktadır. Adalet kavramının, değişik anlamsal bir yönünün vurgulanması veya bir noktaya odaklanması, bu kavramın potansiyel olarak içinde taşıdığı belirsizliğin açık-

* AYİM Birinci Daire Üyesi-A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Öğrencisi

1 Hukuk düşüncesinde en çok tartışılan ve değişik görüşlere ve yaklaşımlara en fazla konu olan kavramın adalet olduğu şüphenin dışındadır. GÜRİZ, Adnan, "Adalet Kavramı", *Anayasa Yargısı-Anayasa mahkemesinin 28. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler*, Ankara, 1990, s.13; Barry, adalet kavramının, ikibin yıldır hala kesin bir anlama kavuşturulamadığını ve özü bakımından tartışmalı kavramların tipik bir örneği olduğunu belirtmektedir. BARRY, Norman P., *Modern Siyaset Teorisi*, (Çev.: ERDOĞAN, Mustafa-ŞAHİN, Yusuf), 2.B., Liberte y., Ankara, 2004, s.153.

lığa kavuşturulmasını sağlamada yetersiz kalacağı açıktır.² Ancak *sosyal*³ kavramı ile bütünleşik olarak betimlenmeye çalışılan adalet kavramının, toplumun tümüne veya içeriksel olarak toplumdaki çıkarlara veya servet farklılaşmasına ve bu farklılığın azaltılmasına yöneldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. *Sosyal adalet* bir anlamda, toplum üyelerinin arasındaki eşitsizliğin somut yansımalarının betimlenmesinden yola çıkarak *olması gerekenin* çerçevesini çizmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda *somut olanı* betimleme, toplumsal çatışmaların getirdiği *olanın sorgulanması* ve *olması gerekene* yönelik aynı zamanda, toplumdan soyutlanmış bir varlık olarak ele alınan insana, sosyal eşitsizlik, bireysel farklılıklar ve çatışmalar göz önüne alınmadan yapılandırılan soyut hakların tümünün sorgulanmasını da gündeme getirmektedir. Bu kavramın anlamsal içeriğinin, *olanın betimlenmesi* bağlamında ilk olarak ortaya konulma çabasını, Aristo'nun düşüncelerinde görmekteyiz.

Yaşadığı çevredeki olaylardan, doğrudan doğruya *deney* ve *gözlem* suretiyle doğru bilgiye ulaşılacağına inanan ve *olanın* doğru olduğunu kabul eden Aristo, bir realist olarak, *adaleti*, *dağıtıcı adalet*⁴ ve *denkleştiri-*

rici adalet olarak ikiye ayırmaktadır. Doğada olduğu gibi toplumda da *gerçek eşitliğin eşitsizlik* olduğunu savunan Aristo'ya göre insanlar arasındaki eşitsizliğin doğal bir durum ve *adaletin* yüksek bir norm olduğunun kabul edilmesi karşısında, *dağıtıcı adalet* görevinin yapılabilmesi için eşitsizlik ilkesine uygun olarak birine az ötekine çok şey verilmiştir. *Dağıtıcı adaletin* herkese aynı şeyi vermesinin doğal duruma aykırı olacağını bu nedenle, *salt varolduğu için doğru olan doğal eşitsizliğe* uygun oranların uygulanmasının gerekliliğini belirtmektedir. Buna bağlı olarak doğal eşitsizliğin herhangi bir şekilde bozulması durumunda, onun önceki haline getirilmesi gerektiği bu işlevi de *denkleştirici adaletin* sağladığını vurgulamaktadır. Aristo, servet bölüşümünün *dağıtıcı adalet*e göre olmuş bitmiş ve hak edilmiş bir paylaşım olduğunu, bundan kuşku duyulmaması gerektiğini, birinin yoksul öbürünün zengin, birinin zayıf ötekinin güçlü olmasının, doğa kanunları gibi doğal olduğunu, *denkleştirici adaletin* ise durumda bir değişiklik olduğu zaman bozulan dengeyi yeniden kurma görevini üstlendiğini ileri sürmektedir.⁵ Bu çerçevede, İnsanların fiili eşitsizliğine dayanarak orantılı bir eşitliliği kendine ölçü yapan dağıtıcı adalet, özellikle birey ve toplum arasındaki ilişkilerde nimet ve külfet (hak ve ödev) dağıtımında egemen bulunmaktadır. Bu adalet salt bir eşitliği değil orantılı bir eşitlik düşüncesini deyimlemektedir.⁶ Böylece Aristo, yaşadığı toplumun servet ve güç eşitsizliklerini verili bir doğru olarak kabul edip, bu eşitsizliklerin eşitlik adına sürdürülmesinin gerekliliğini ileri sürerken aynı zamanda, toplumda süreklilik gösteren bir *sosyal adaletsizliği* de betimlemektedir. Ancak, sınırlarını bu şekilde belirleyen ve *olanı* doğrulayan *dağıtıcı adaletin*, tarihsel süreçte geline sosyal ve ekonomik yapılanmanın karmaşıklığı ve acımasızlığı karşısında, toplum içindeki somut insanın hak ve özgürlükleri açısından yetersiz kaldığı da bir gerçektir.

Burjuvazinin kurduğu kapitalizm gelişmesinin doruğa ulaştığı, ancak toplumsal yaşamda yarattığı tahribat ve acı sonuçların da iyice belirginleştiği⁷ on

2 Barry'e göre, *adalet kavramının anlamıyla ilgili zorluk sosyal adaletin ahlaki ve siyasi bir değer olarak son yıllardaki egemenliği nedeniyle daha da arttığını* belirtmektedir. BARRY, a.g.e., s.153.

3 Hayek, *sosyal* kavramının, başlangıçta topluma ait olanla ilgili, toplumun yapı ve işleyişi bakımından karakteristik olanı ifade ettiğini, bu anlamda adaletin kesinlikle sosyal bir fenomen olduğunu ve başlangıçtaki kullanımlarında genel olarak egemen olan adalet görüşlerini belirli bir kişi veya grupların benimsediklerinden ayırt etmek amacına yönelik olabilmesine rağmen, buna "*sosyal*"ın eklenmesinin, "*sosyal dil*"den bahsedilmesinde olduğu gibi bir fazlalığı ve anlamsızlığı ifade ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, bugün kullanılan şekliyle, sosyal adalet kavramının, sosyal normlar anlamında sosyal olmadığını, sosyal evrimin akışı içinde bireysel eylemin bir uygulaması olarak gelişmiş bir şey veya toplumun bir ürünü olmadığını, topluma dayatılmak istenen bir anlayış olduğunu, bu bağlamda onun adım adım ahlaki onayın egemen anlamını kazanmasına, *sosyalin* toplumun tümüne veya bütün üyelerinin çıkarlarına atfedilmesine yol açtığını vurgulamaktadır. Bkz. HAYEK, Friedrich A., *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük-Sosyal Adalet Serabı*, (Çev.: ERDOĞAN, Mustafa), I.B., Türkiye İş Bankası y., 1995, s.113-114.

4 Hayek, *sosyal adalet* kavramının genellikle *dağıtımsal (dağıtıcı) adalet* diye adlandırılan kavramla aynı anlamda kullanıldığını ve belki de kastedilenin bu kavramla daha iyi ifade edildiğini ve aynı zamanda dağıtımın olmadığı yerde dağıtımsal adaletten söz edilemeyeceği bağlamında bir pazar ekonomisinin sonuçlarına niçin uygulanmadığını gösterdiğini belirtmektedir. Bkz. HAYEK, Friedrich A., "Sosyal Adaletin Kökenleri" (Çev.: CEVHERİ, M. Ali), (Fotokopi), s. 1.

5 Bkz. HİRŞ, Ernest, *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*, 3.B., Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü y., Ankara, 2001, s.170-173.

6 ARAL, Vecdi, *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine*, 6.B., Filiz Kitabevi y., İstanbul, 1991, s.40.

7 GÜRKAN, Ülker, "Sosyal Adalet", *Adalet Kavramı*,

dokuzuncu yüzyılın bireyci ve liberal anlayışının, hareket noktası ve amaç olarak *insanı*, sosyal ilişkilerin ve çatışmaların meydana getirdiği toplumsal bir bağlantı içinde değil, soyut bir varlık, bir felsefi spekülasyon konusu olarak ele aldığı açıktır. Liberal anlayışa göre şekillendirilen birey hak ve özgürlüklerin saptanmasında, insanın toplum içinde karşılaştığı durumların ve zorlukların yarattığı gereksinim ve isteklerin dikkate alınmaması⁸ ve bireyin uygulamadan uzak soyut haklarla donatılması beraberinde değişik sorunları ve bu sorunlar karşısında yetersiz kalan liberal devlet anlayışının sorgulanmasını gündeme getirmiştir. Vahşi kapitalizm dönemi olarak adlandırılan bu yüzyılda egemen olan liberal devlet anlayışı karşısına sosyal adalet temelli sosyal devlet anlayışı ortaya çıkmıştır.

Liberal felsefeden esinlenen jandarma (bekçi) devlet anlayışı, devletin görevlerini dışa karşı savunma, yurt içinde düzen ve güvenliği sağlamaktan ibaret görmekte, özellikle devletin ekonomik hayata müdahalesini sadece gereksiz değil, aynı zamanda ekonominin doğal kanunlarının işleyişini bozacağı için zararlı saymaktaydı. Devlet kontrolünden uzak biçimde kendi kanunlarına göre işlemeye terk edilen piyasa ekonomisinin, sanayileşmeyi büyük ölçüde gerçekleştirdiği, fakat ağır sosyal sorunlar yarattığı, gelir ve servet eşitsizliklerini artırdığı, sınıf çatışmalarını yoğunlaştırdığı gerçeğini ortaya koymuştur.⁹ Ayrıca bu anlayışa göre devlet, kişilere tanınan yapmak ya da yapmamak hakkına saygı duyacak, onu çiğnemecek, sadece denetlemekle yetinecektir. Ne var ki sanayinin gelişmesine paralel olarak işçi sınıfının bilinçlenmesi, genel oyun kabulü için verilen savaşımın başarıyla sonuçlanması, bireyin bu soyut haklarını tek başına gerçekleştiremediği gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik durumları zayıf olduğu için soyut hakları kullanamayanların baskısı, devletin bu hakların gerçekleştirilmesi yönünde işe karışmasını gündeme getirmiştir. Böylece kişinin soyut hak ve özgürlüklerinde oluşan anlam değişikliği ile devletin müdahalesini gerektiren haklar anlayışına geçil-

miştir. Bu bağlamda insan haklarının özünün sosyal yönde genişlemesi sağlanmış olmaktadır. Artık devlet, halkın şiddetle duyduğu gereksinimleri saptamak ve karşılamakla yükümlü devlet olmakta, bireye belli bir hayat düzeyine erişmesini garanti etmek ödevleriyle karşı karşıya kalmaktadır.¹⁰ Bu çerçevede sosyal ve ekonomik hayata müdahaleyi meşru ve gerekli gören, sınıf çatışmalarını yumuşatan ve milli bütünlüşmeyi sağlamaya çalışan bu sosyal devlet anlayışı, sosyal barışı ve *sosyal adaleti* gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir.¹¹ Sosyal adalet ve sosyal eşitliği gerçekleştirmeyi amaç edinen sosyal devlet anlayışı, özgür girişimciliği ve pazar ekonomisine dayalı bir sosyo-ekonomik düzeni veri kabul eden anlayışın karşısına, veri kabul edilen böyle bir sosyo-ekonomik düzenin yol açtığı eşitsizlikleri gidermek ereğini koymaktadır.¹² Sosyal devlet anlayışının temelini oluşturan *sosyal adalet kavramı, gerçek anlamda ilk olarak yirminci yüzyılın ürünü, özellikle çoğulcu demokratik toplumların dayanağı, amacı ve itici gücü olarak karşımıza çıkmaktadır.*¹³ Bu bağlamda sosyal ve ekonomik haklar listesi insan hakları içinde yerini almaya başlamış, soyut insandan, insanı tüm somut ve toplumsal ilişkileri içinde birey olarak ele alan, güçlü ve güçsüzü ayıran *sosyal hukuk düşüncesi* ortaya çıkmıştır. Böylece devlet, *bekçi devlet* rolünün getirdiği karışmamayı öngören negatif haklar ortamını sağlayan bir yapıdan çıkarak pozitif hakları da içine alan insan haklarını tüm boyutlarıyla gerçekleştirecek bir *sosyal adalet* anlayışıyla şekillenmeye başlamıştır.

Tarihsel süreçte yaşanan savaşlar ve vahşi kapitalizmin getirdiği yıkımlar, toplumları *gerçek bir demokrasinin* temelini oluşturacak hukuki, siyasi ve sosyal esasların yeniden şekillendirilmesi ve bu esaslar üzerinde yeni bir düzenin oluşturulması idealine yöneltmiştir. Bu bağlamda bu düzenin insan haklarını fiilen gerçekleştirecek bir sosyal adalet anlayışına dayandırılması gereği üzerinde birleşilmiştir. Bu ise *demokratik devletin sosyal devlete*, hukukun *sosyal hukuka* dönüşmesiyle sağlanacaktır. Böylece artık

(Editör:GÜRİZ, Adnan), 2.B., Türkiye Felsefe Kurumu y., Ankara, 2001, s.117.

8 SARICA, Murat, *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*, 2.B., Gerçek y., İstanbul, 1977, s.205.

9 ÖZBUDUN, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, 8.B., Yetkin y., Ankara, 2005, s.123.

10 Bkz. SARICA, a.g.e., s.205.

11 Bkz. ÖZBUDUN, a.g.e., s.123.

12 ÖZLEM, Doğan, "Hukuk Devletini Sosyal Devlet İçinde Düşünmek", *Hukuk ve Adalet Üstüne Doğu Batı Dergisi*, S.13, FSK y., Ankara, 2000, s.21-22.

13 GÜRKAN, a.g.m., s.115.

demokratik devlet, bireyi çetin yaşam koşulları, ekonomik ve güçlü ekonomik örgütler karşısında yalnız bırakmayarak, ekonomik ve sosyal yaşama seyirci kalmayarak, ekonomik eşitsizliklerin toplum yaşamını dengesiz, birey yaşamını da yaşanmaz duruma sokmasına engel olacaktır.¹⁴ Sosyal adalet, bireylerin eylemlerinin değil, bir bütün olarak toplumun adaleti ve adaletsizliği bakımından değerlendirilmesini gerektirir.¹⁵ Güvene, ortak çabaya, karşılıklı yardıma dayanan *sosyal hukuk* ise, sülhlerin bütüne katılmasını, hukuki ilişkilerin bir parçası olmasını sağlayarak, kişileri devletçiliğin bir kuklası değil, devleti gerektiğinde sınırlayacak çoğulcu bir toplum için zorunlu olan yönetime katılma hakkına sahip kılmaktadır. Artık sosyal adaletin ve dolayısıyla toplumda düzeni ve adaleti gerçekleştirmek zorunda ve amacında olan hukuki düzenin karşısında soyut anlamda eşit kişiler değil, toplumsal ve ekonomik yönden güçlüler, güçsüzler; işçiler, işverenler kısaca gerçek insanlar vardır.¹⁶

Sosyal adalet kavramını çevreleyen başka bir sorun ise bu kavramla ilgili çoğu tartışmaların *eşitliğin* güçlü anlamıyla bağlantılı olmasıdır.¹⁷ Adalet içerik olarak, toplumda hak ve kazançların herkesin *avantajlarını azamileştirmek* üzere dağıtılmasını öngören *bölüşürücü bir ilkenin* getirilmesi diye tanımlanabilir. Böyle bir *bölüşüm ilkesi* aynı zamanda, mevcut adaletsizliklerin, zenginliğin yeniden bölüşürülmesiyle dengelenmesi ya da mevcut eşitliklerin belli bir bölüşüm biçimiyle azamileştirilmesi gerektiğini ileri sürecek bir *yeniden* bölüşüm ilkesi de olabilir.¹⁸ Kuramıyla, kısmen faydacı ussalılığı-bir toplumsal yeniden bölüşüm ilkesiyle birlikte-azami kişisel özgürlük düzeyiyle uzlaştırmaya çalışan Rawls'a göre, bütün temel toplumsal mallar-bunların eşitsiz bölüşümü toplumun en az kayırılan üyelerinin yararına olmayacaksa-herkes arasında eşit bölüşürülmelidir. Adalet açısından, gelir ortalamasının üzerindeki eşitsizlik, ancak gelir ortalamasının altındaki mevcut eşitsizliklerin azaltılmasına yardımcı olduğunda

toplumsal bakımdan istenir bir şeydir.¹⁹ Ancak güçlü bir eşitlik duygusu veya eşitçilik, sosyal adaletin temel taşı olmasına rağmen, eşitlik adalet ilkeleriyle çatışma halinde olabilir. Klasik liberaller, eşitlik ilkesine yönelik bir hareketin haklı gösterilemeyeceğini, çünkü bunun bir ekonomideki toplam gelire (hasılaya) çok farklı düzeylerde katkılarda bulunan bireylere aynı gelirin ödenmesini gerektireceğini ileri sürerler.²⁰ Bu bağlamda eşitsizlik kaçınılmaz olsa bile, asıl sorun son kertede eşitsizliğin derece ve ölçüsüyle ilgilidir. Yani eşitsizliğin hiç olmadığı ya da toplumsal ve kişisel ilişkilerin her düzeyinde kendini duyurduğu bir toplumsal sistem tasarlamak zordur. Tartışma, eşitsizliğin varlığı ya da yokluğundan çok kaynakların bölüşümü ve yoğunluğu sorunu etrafında dönmektedir. Tüm toplumsal sistemler çeşitli toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik biçimleriyle nitelense de, eşitsizliğin yoğunluk derecesi büyük değişkenlik gösterir; bunun sonucu olarak eşitlikle ilgili tartışmalar, toplumsal sistemlerin bölüşüm süreçlerindeki hakkaniyete ilişkin sorunlara doğru kayma eğilimindedir.²¹ Eşitsizlik karşıtı bir usslama da, güç, ayrıcalık ve zenginliğin yoğunlaşma alanıyla ilgili bir tartışma biçimini almak durumundadır. Bu durumda yapılması gereken, bütün eşitsizliklerin tümünden ortadan kaldırılmasına ilişkin ütöpik sorular ortaya atmaktan çok, zenginliğin daha eşit bölüşülmesini ve daha az yoğunlaşmasını sağlama olanaklarını araştırmaktır.²² Sosyal adaletin amacı, bireylerin eşitliğini tam olarak sağlamak değil, fakat eşitsizlikleri mümkün olduğunca gidermek,²³ sosyal eşitsizlikleri asgari seviyeye indirgemektir.

İnsanların eşit olmadıklarının kabulü, devletin ve hukukun onlara farklı muamele etmesinin bir gerekçesi olamaz. Bu bağlamda, eşitlik ile özgürlük arasında fark azalmaktadır. Hukuk her ikisini de korumaktadır. Bununla beraber, muamele eşitliği, maddi ve sosyal eşitsizlikle tamamen tutarlıdır. Aslında doğal donanımları bakımından eşit olmayan bireylerin yararlandığı *hukuk önünde eşitlik* veya *eşit özgürlük* il-

14 Bkz. GÜRKAN, a.g.m., s.120-121.

15 BARRY, a.g.e., s.171.

16 Bkz. GÜRKAN, a.g.m., s.121-122.

17 BARRY, a.g.e., s.171.

18 TURNER, Bryan, *Eşitlik*, (Çev.: ŞENER, Bahadır Sina), Dost Kitabevi y., Ankara, 1997, s.45.

19 TURNER, a.g.e., s.46.

20 BARRY, a.g.e., s.192.

21 TURNER, J.H.-STARNES, C., *Inequality, Privilege and Poverty in America*, Santa Monica, California, Goodyear, 1976'dan aktaran TURNER, a.g.e., s.44.

22 TURNER, a.g.e., s.44-45.

23 GÜRKAN, a.g.m., s.121.

kesi zorunlu olarak bazılarının diğerlerinden daha iyi duruma gelmesine yol açacaktır. Daha fazla maddi eşitlik isteği, insanlara farklı şekilde muamele etmeyi içermek zorundadır ki bu şekli eşitliğe aykırıdır. Bu durumun görüldüğü en açık örneği olan gelirlerin eşitlenmesi noktasında, bazı kişilerin gelirlerini istedikleri gibi harcamak istememelerine veya harcayamamalarına sebep olacağından özgürlük alanının daraltılmasına yol açacaktır.²⁴ Aynı zamanda da servet farklılığının yeniden oluşumunu sağlayacaktır.

Rawls adaletin iki ilkesi üzerinde durmaktadır: 1. Herkesin başkalarının benzer özgürlüğüyle bağdaşan en kapsamlı özgürlüğe eşit hakkı vardır. 2. Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle ayarlanmalıdır ki bunlar hem, *en az avantajlı olanların en büyük yararına olmalıdır* hem de *adil fırsat eşitliği şartları altında herkese açık olan görevlere ve mevkilere bağlı olmalıdır*.²⁵ Rawls'un kuramına göre, gelir eşitsizliğindeki süreklilik, toplumdaki görev ve konumların tarafsız bir yetenek ve beceri sınavından geçen herkese açık olması kaydıyla, gene de haklı görülebilir. Kısacası toplumsal eşitsizlik, hızlı ya da açık bir toplumsal hareketliliğin var olması koşuluyla meşru sayılabilir. Toplumsal hareketlilikle uğraşan yorumcuların çoğu, toplumsal hareketlilik olmaksızın adalet, demokrasi ve yurttaşlığın olanaksız olduğunu, modern sanayi toplumlarının istikrarının, toplumsal ilerlemenin yolu olarak kitlesel eğitimin var olmasına dayandığını ileri sürmüştür.²⁶ Fırsat eşitliği ile ilgili olarak en çok eğitim üzerinde durulmuştur. Eğitim için sadece bu eğitimin maliyetini karşılamaya gücü yetenler için ulaşılabilir olmasının²⁷ sosyal adaletle bağdaşmayacağı açık ise de fırsatları eşitlemek üzere, belirli bir eğitimin alınması için servet açısından daha kötü durumda olanların gelirlerinin bu işe yönlendirilmesi de oldukça tartışmalıdır.

Sosyal eşitlik, üretim ve gelirlerin dağıtımı, servet dengesizliğinin asgari düzeye indirgenmeye çalışılması, fırsat eşitliği, eşit özgürlük hakkı, maddi eşitsizliklerin azaltılmaya çalışılması ve gelirlerin eşit bölüşümünün sağlanması gibi düşünceler sosyal

adaletin gerçekleştirilmesinde etkili olan ve etkili olduğu kadar da tartışmalı olan alanlara aittir. Ancak temelde eşitlik ve özgürlük kavramlarının, toplumun somut ilişkiler içinde ele alınan birey açısından gerçekleşme potansiyelini artıran bir yapılanmanın, demokratik sosyal bir hukuk devleti yapılanması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu çerçevede sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Günümüz çoğulcu demokrasilerinin dayanağı ve itici gücü olan sosyal adalet, geniş anlamında toplum ile onu oluşturan üyeler arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Bu artık Aristoteles'in *dağıtıcı adaletindeki* gibi, her bireye kendi yetenek ve değerine göre düşenin ne olduğunu değil, herkese bir bütünün bir parçası, bir üyesi olarak düşen *hak ve görevlerin* ne olduğunu tespitidir.²⁸

Diğer yandan sosyal adaletin mekan ile ilişkisi değişik özellikler gösterebilmektedir. Bu bağlamda köy yapılanmasına ait nitelikler göz önüne alındığında, sosyal adalet yaklaşımında daha sınırlı ve kendine özgü sorunsalların ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Köy adı verilen topluluk tipi az çok kapalı, işbölümü ve katmanlaşma yönünden tamamen farklılaşmamış, aynı cinsten (homojen) birincil bir ilişki ve yaygın denetim sistemine sahip yardımlaşmalı ve dayanışmalı bir yapıya sahiptir. Bu topluluk, coğrafi ve ekolojik alanda yerleşmiş, kendine özgü bir işgücü, toplumsal örgütü, kültürü, özel bir adaleti ve tarihi bulunan ve sınırlı sayıda nüfusa sahip insan birlikteliğidir.²⁹ Köy düzleminde ise sosyal adaletsizlik, kendini yoğun olarak gelir ve mal paylaşımı (dağıtıcı adalet) ile eğitimsizlik noktasında göstermektedir. Eğitimsizliğin dini dogmalarla doldurulmaya çalışılması, köy yapılanmasında gerici kurumların ön plana çıkmasına, feodal üretim ilişkilerin yoğunlaşmasına, ağalığın, şeyhliğin ve aşiretçiliğin canlı tutulmasına neden olmuştur.

Batı ülkelerinde kapitalizmin gelişmesi sırasında görülen oluşumun ve Fransız devrimindeki gibi bir alt-üst oluşum benzerlerini Türkiye'de aramak boş bir çabadır. Ancak bu oluşum Türkiye'de farklı ko-

24 BARRY, *a.g.e.*, s.195.

25 RAWLS, J. *A Theory of Justice*, (London: Oxford University Press), 1972, s.302'den aktaran BARRY, *a.g.e.*, s.179.

26 TURNER, *a.g.e.*, s.47.

27 BARRY, *a.g.e.*, s.200.

28 GÜRKAN, *a.g.m.*, s.123.

29 KOCACIK, Faruk, "Köy Araştırmaları", *Prof. Aziz Köklü'nün Anısına Armağan*, AÜSBF. y., Ankara, 1984, s.265.

şullarda kendini göstermiştir. Osmanlı imparatorluğunun son döneminde, ülkede sermaye birikimi yeni yeni uç vermeye başladığında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika güçlü bir sanayi devrimini başarmada büyük yollar almış ve emperyalist bir aşamaya gelmişti. Bu nedenle diğer birçok geri kalmış ve sömürge ülkede olduğu gibi Osmanlı devletinde de kapitalizm, emperyalizmin etki ve sömürü alanı içinde gelişmeye başladı. Ancak yerli burjuvazi hiçbir zaman ileri ülkelerin burjuvazisiyle rekabet edecek hale gelemedi. Ama bunun böyle olması, Türkiye kapitalizminin görece zayıflığı, çarpıklığı ve ileri kapitalist ülkelerin çoktan beri atlattıkları bir sürü ayakbağından kendini kurtaramamış olması; feodalizmden kapitalizme dönüş evriminde, toplumda gözlemlenen ortak ve benzer değişimlerin Türkiye’de de meydana geldiği gerçeğini değiştirmez. Elbette ki bu değişim her ülkenin koşullarına, iç ve dış etkenlere ve dinamiklere bağlı olarak oluşmuştur.³⁰

Türkiye’deki genç burjuva sınıf ile feodalite arasındaki iktidar mücadelesi, Kurtuluş Savaşı ve sonrası dönemde de kendini göstermiştir. Bu mücadele, dönemselsel ve geçicidir. Devletin ekonomik politikası burjuvazinin dilediği yönde biçimlenirken ve devletin ekonomik olanakları burjuvazinin emrine verilip sermaye birikimi çeşitli tollarla teşvik edilirken yoksul köylülük üzerinde sömürü yoğunlaşmıştır. Başlangıçta³¹ dini ideolojilere karşı aydın kesimin yanında yer alan burjuvazi, iktidar mücadelesini belli bir sağlamlık altına alınca feodal gericiliği kendi çıkarları için koruduğu ve hatta kışkırttığı görülmektedir.³² Burjuvazi, toprak reformu, köylüğe toprak dağıtımı veya toprak bölüşümü gibi kavramlar dışlarken, tarımda üretimin gelişmesi içinde etkin bir çaba harcamamıştır. Cumhuriyetin kuruluşu ile çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak hedefi çizilirken, 1930’lardan sonra geri kalmış bir ülkenin kapitalist yöntemlerle

kalkınmasının olağandışı görülmesi üzerine, devletin ekonomik hayata müdahalesi artarak gündeme gelmiştir.³³ Devlet müdahalesi, köy sınırları içinde toprak reformu gibi yapısal önlemler alması ile mümkündür. Bu feodal yapının çözülmemesi, feodal üretim ilişkisinin yoğunlaşmasını sağlarken, buna bağlı olarak ağalık yapılanmasını canlı tutmuştur. Bu yapılanma içinde, sosyal adaletin sağlanması doğrudan mal ve gelirin dağılımı ile ilişkilendirilmek zorundadır. Feodal üretim ilişkileri içinde, birincil³⁴ dağıtımı ifade eden üretim araçlarının dağılımı noktasında, tam bir sosyal eşitsizliğin ve adaletsizliğin hüküm sürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Bu dağılım içinde köylüler, adeta bu yapıya köle ve uşak muamelesi yapılmak için eklenmiş gibidirlen. İkincil dağılımı ifade eden gelir paylaşımının da hakkaniyet ve eşitlik ilkelerinin uygulandığı adil bir dağılıma uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Kapalı ve sınırlı bir toplumsal yapı oluşturan köyde, sosyal adalete içerik olan sosyal eşitliğin, fırsat eşitliğinin ve dağıtıcı ve denkleştirici bir adaletin sağlanması kendi yapısal sorunları içinde çözümlenmesi gereğini ve çözümlenmelerin katı tabakalaşmayı ortadan kaldıracak yönde şekillenmesini zorunlu kılmaktadır.

SOSYAL ADALET’İN ONUNCU KÖYE SÜRGÜNÜ³⁵

Kitabın baş kahramanı olan öğretmen, varolan eğitimsizliğe ve adaletsiz düzene karşı mücadele veren, adaletin gerçekleşmesi için tüm gücüyle direnen ve her seferinde de bu direnmesine karşılık, köy köy gezdirilen biriyken; olayların ağırlıklı olarak geçtiği *Damalı Köyü* ise öğretmenin sürüldüğü Ortaköy, Yaşarköy, Alibeyköy ve diğer nice köyler gibi; ağası köylüsü, varsılı yoksulu, ezeni ezileni, ses çıkararı susanı, yobazı cahili ile o dönem köy düzeninin ve yaşamının küçük bir özetini yansıtan, *sosyal adalet-*

30 BAYRAK, Mehmet, *Köy Enstitüleri ve Köy Edebiyatı*, Özge y., Ankara, 2000, s.14-15.

31 *Başlangıçta burjuvazinin, taleplerini öne sürmesine izin verecek siyasi koşullar varolduğunda bile, tüccarlar iktidarı karşularına almamayı tercih ettiler. Bu durum Türk burjuvazisinin sayıca azlığına, kritik bir niceliğe ulaşamamasına bağlanabilirse de, aynı zamanda Osmanlı tüccarlarının Saray karşısındaki boynu bükük konumunu hatırlatmaktadır.* KEYDİR, Çağlar, *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İletişim y., İstanbul, 1999, s.117.

32 BAYRAK, a.g.e., s. 16.

33 BAYRAK, a.g.e., s.16-17.

34 Sosyal adalet kavramı esas olarak gelirin birincil ve ikincil dağılımı ile ilişkilidir. Milli gelirin üretime katılan üretim faktörleri arasında (piyasa güçleri tarafından) dağıtılması, birincil dağılıma işaret etmektedir. Devletin kamu gelirleri ve giderleri vasıtasıyla milli geliri toplumu oluşturan kişi ve gruplar arasında tekrar dağıtılması ikincil dağılımı ifade etmektedir. Bkz. AKTAN, C. Can-ÖZKIVRAK, Özlem, *Sosyal Refah Devleti*, 2003, (<http://www.Canaktan.org/politika/refah-devleti/ozellikler.htm>), s.8.

35 BAYKURT, Fakir, *Onuncu Köy*, Literatür y., İstanbul, 2007.

sizliğin ve sosyal eşitsizliğin başını alıp yürüdüğü bir yerdir.

Öğretmen ve eğitimci diğer iyi yürekli köylülerle beraber, Zeus'tan çaldığı ışığı yayılmadık yer bırakmamak için çabalayan ve koşuşturan Promete gibi çalışır. Öğretmen köyde okul çağına gelmiş her çocuğa eğitim vermekle kalmayıp köylüye de doğru olanı gösterir. Birlik olup ellerinden geleni yapmak için durmadan çalışırlar. Bu sayede bir yandan Duran Ağa gibilerinin çaldığı düdükten çıkan sesin ahengi bozulurken, diğer yandan topraksız ve yoksul olanın ezilmesi yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır Damalı için. Sosyal eşitsizliği ve adaletsizliği içinde barındıran mevcut durumu karşı konulmaz yazgıları gibi algılayan köylülerin bu düzenin ilahi bir kaynaktan gelen irade ile kurulduğu yönündeki inançları, onları ödüllendirilecekleri ölüm sonrası başka bir dünyanın dogmatik alanına itmektir. Olanın kabullenilmesi sonucunu doğuran bu kulluk anlayışı, öğretmenin işini hayli zor kılar. Yoksul olan, köylü olan kendisine yapılan adaletsizliği ne kadar hak etmediğini düşünse de, Duran Ağa'nın köyün ortak kullanımında olan merayı sürerek kendi üzerine almasını da haksızlık olarak görmez, ses çıkarmaz; çünkü O onların ağasıdır. Öğretmen ışığı tam olarak bu köye ulaştırmaya karardır ve bunun için mücadelesini verir. Duran Ağa'nın bile okula göndermekten kaçındığı kızını okula aldırır önce, köylünün çiti bozup ağanın haksız sürdürdüğü yeri geri almaları gücünü, bilincini verir onlara sonra. Bu da yetmez! Çalışkan, içten ve doğru olan köylülerin garibanlığına, bir parça topraklarının olmamasına ve bu yoksulluğun haksız dedikodulara ortam hazırlamasına, acımasızlığın içine gömülmüş ağaların topraklarına toprak katıp zenginliklerinin bir tül gibi kusurlarını, günahlarını kapatmasına, gönlü ve hakkaniyet duygusu el vermez öğretmenin. Köylünün birlik olup en yüksek tepelere su ulaştırıp, bağ bahçe yeşertmeleri adına, topraklarını değerlendirmeleri adına, güç, inanç verir onlara. Mevcut düzendeki haklı kıpırdanmalardan hoşlanmayan Duran Ağa çıkar ortaya, dövürür öğretmeni sürdürür bir başka köye. Adaleti, hakkaniyeti ve insanca yaşama-yı egemen kılmaya çalışan öğretmen, bu değerlerin ışığını, terk edilmeye zorlandığı köyde meslek edindiği demircilik işinde demire aktardığı güçle yaymaya çalışır, demiri ışığa dönüştürür mücadelesinde.

Demir gibi sertleşen ışığını Damalı'ya yakın bir köy olan Ortaköy'de yaymaya başlar bundan sonra. O artık demirci ustası olmanın verdiği güçle parıldar Ortaköyde. Damalı'nın ışığı artık yol gösterici olacaktır Ortaköy halkına da. Damalı'da kendini gösteren karanlık yüzün Ortaköy'de karşısına çıkmasına şaşırmayan öğretmen burada da başlar çalışmaya ve mücadele vermeye. Tapuları olmamasına rağmen çok geniş topraklarda hak iddia eden zenginler ve kırk kanaat geçinen köylüler burada da aynıydı. Evet aynıydı aktörler ve oynanan oyun. Ancak öğretmen *Ağrı Dağı'nın başındaki horozun* buradan da duyulmasını, buranın da ışıkla buluşup aydınlanmasını sağlar. Köylülerin kendilerine ait olanı almalarına, gönlü gibi geniş o toprakları beraberce sürmelerine, birleşip bir güç olmalarına ışık tutar öğretmen. Öğretmenin ışığından gözü kamaşanlar, öğretmenin yolunu şaşırtmak ister yine. Gerçekte ışığını yakalayan, yolunun ne olduğunu bilen öğretmen, gönlünü verdiği ve hayatını birleştirmeyi düşündüğü Gülsüm ile birlikte bir gece *Onuncu Köyü* olan Yaşarköy'e kaçır. Bu köyün ilahi adaleti(!) kendini insanının iki kulağındaki, iki gözündeki farklılıkta göstermektedir. Yaşarköy'de herkesin ya kulağı ya gözü ya da vücudunun herhangi bir yeri oyulmuş veya koparılmıştır, imamın dayattığı ilahi adalet uğruna. Yılda bir kez gelen ilahi(!) kuşlar, köy imamının söylediğine göre, Allah katından yeryüzünü inerek insanları cezalandırıp diğer tarafın cezasını azaltan kuşlardır. Köylü ilahi sosyal adaletsizlik içinde ilahi adaletini aramaktadır imamın yol göstericiliğinde. Öğretmen, bu köyde de patlatır mücadelecilik nağrasını ve yakar ışığını her zamankinden güçlü bir şekilde. Yaşarköy, kurtulur ilahi adaletin(!) kuşlarından ve gerçek yaşama merhaba der öğretmen ile. Işık başka bir köye de ulaşmıştır, adını bilmediğimiz ama ışığın ulaşacağından emin olduğumuz nice köyler gibi...

Onuncu köy, kapalı ve sınırlı bir toplumsal yapı oluşturan köyde, sosyal adaletsizliğe içerik olan sosyal eşitsizliğin, fırsat eşitsizliğinin, dağıtamayan ve denkleştiremeyen bir adaletin ilahi yazgısıyla mücadelenin yörüngesini çizmektedir. Bu yörüngede, önceden kurulu sosyal adaletsizlik ve eşitsizliğe, adeta bir köle ve uşak gibi eklemelenmiş köylünün aydınlatılma, adil dağıtıcısını arama çabası vardır. *Onuncu köy*, sosyal adaletsizliğin, zaman ve mekan

sınırlılığında anlamlı bir yansımasıdır aynı zamanda. Dünyaya ve küresele egemen olanın sosyal adaletsizliğinin, tarihsel etki ve gücünü içinde barındıran küçük ölçekli aktörleriyle açık bir çözümleyici ve eşsiz bir aynasıdır *Onuncu Köy*, Durana'ları, Bekçi Ali Gede'leri, Topal Pehlivan'ları, köylüleri ve öğretmeni ile birlikte. Dağıtımın ve bölüşümün adil ve eşit olmadığını söyleyen Bekçi Ali Gede, yeniden adil bir bölüşüm ve dağıtım için ormanları yakan Pehlivan, sosyal adaletsizliği her yönüyle ortadan kaldırmaya uğraşan ve eğitimsizliğin önüne geçerek köylünün birleşmesi için çaba veren Öğretmen ve mevcut adaletsizliğin, eşitsizliğin, eğitimsizliğin, bağnazlığın savunucuları Durana ve din adamları, her biri sosyal adalet ve adaletsizliğin birer aktörleri olarak *Onuncu köy*'de yerlerini almışlardır. Her birinin sosyal adalet ve sosyal eşitlik veya adaletsizlik ile eşitsizlik üzerine söyleyecek bir şeyleri vardır.

Ali Gede, sosyal adaletin olmadığını, ilk dağıtımın eşit ve haklı olmadığını ilk önce haykıranlardan biridir. İlk dağıtımın kaynağını ve eşitsizliğini sorgular sözleriyle:

*“Cenabıallah, dünyayı bölüştürürken kararını bilememiş. İstese iyi bir hesaba vurur, bir düzende düzendir. İstememiş ne hikmetse! Kimine yağ mumu, kimine balmumu. Kimine karpuz, kimine kelek; kimine acı bir düvelek vermiş. Kimine biterli ovalar, kimine bir kalbur çakır ayırmış...”*³⁶

Eşitsizliğin yaratılmasında ve sürdürülmesinde kapitalizme büyük önem veren kuramcılar, piyasanın egemen olduğu bir toplumun niteleyicileri olan alçaltıcı bir yoksulluk ile eşitsizliğin tarımsal feodalizmde yaşanmamış olduğunu ileri sürerler. Bu nostaljik yaklaşım, pek de gerçeği yansıtmaz aslında. Kapitalizme sınıfsal eşitsizlikler egemen iken, feodal düzen ise katı tabakalaşmaya yol açan hiyerarşik yapıya sahiptir.³⁷ Köy yapısı da katı bir tabakalaşmaya, aşırı bir gelir ve servet eşitsizliğine sahiptir. İlk meşru kaynağı nedir bu adaletsizliğin? Berger'ın belirttiği gibi, her düzenin ferdi, onu ve onun tüm tecrübelerini kapsayan manalı bir gerçeklik olarak karşısına alır. Hayatına ve onun çelişki ve acı dolu yönlerine

anlam kazandırır.³⁸ Bu anlamlandırma içinde arar gerçeğini herkes. Bekçi Ali Gede, sosyal adaletsizliğin ve eşitsizliğin kaynağını ilahi adalette ararken, aynı zamanda tarihsel süreçte sürekli tartışma konusu olmuş sosyal adalet ve eşitlik kavramlarını da sorgulamaktadır. Gerçekte eşitsizliğin doğal bir durum olduğunu kabul ederken, bu düzenin *“iyi bir hesaba vurulmadığının”* da farkındadır. Bu sosyal adaletsizliğin ve eşitsizliğin kaynağı nedir? Nasıl oluşmuştur? Malın ve mülkün çoğuna nasıl sahip olmuştur bazıları? Bazıları neden yoksuldu? Cevap vermektedir, bir köylü olarak Ali Gede kendince. O'nun dışında ve üstündedir bu güç, eleştirse de bilir düzeltmeyeceğini *“kimine yağ mumu kimine bal mumu veren”* bu düzeni. Bilir *“kimine karpuz kimine kelek”* dağıtan, dağıtanın adaletsizliğini. Sınırlı kaynakların ilk bölüşümünü, dağıtımını ilahi bir güce bağlar Ali Gede işin içinden kolayca sıyrılmak için. Bir hikmet vardır dağıtımdaki adaletsizlikte, sebebini bilmesede. Ali Gede *“Köylük yerde, bir kapıda korunabilmek için dilini tutacaksın. Bir kısım davamı öbür dünyaya saklayacaksın...”*³⁹ derken çaresizliğin çıkış yolunu, dağıtırken adaletsizliği yapanın adaletinde arar yinede. Bir daha böyle bir adaletsizlik yapmayacağına, yapamayacağına inanır Ali Gede, mutlaka sosyal adaletin sağlandığı bir dünya vardır O'nun için öldükten sonra da olsa. Bu nedenle bir yer edinemediği, yoksulluğunu ve ezilmişliğini yaşadığı bu dünya ile olan hesabını öbür dünyaya bırakır.

Kişiler arasındaki eşitsizliği meşrulaştıran geleneksel ideoloji biçimlerinin çoğu dinsel niteliktedir. Gerçekte toplumsal ve kişisel eşitsizliğin bir meşrulaştırıcısı olması bakımından dinin etkinliği ve rolü belirsizce kendini gösterir. Din ile eşitsizlik arasındaki ilişkiye ilişkin sorun, aynı zamanda başka dinsel geleneklere nazaran eşitsizliği meşrulaştırmaya daha yatkın oldukları düşüncesiyle ilgilidir.⁴⁰ Weber, dinsel inanç sistemlerinin çeşitli teodise⁴¹ biçimleri-

38 BERGER, Peter L., *Kutsal Şemsiye-Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*, (Çev.: ÇOŞKUN, Ali), Rağbet y., İstanbul, 2000, s.102.

39 *Onuncu Köy*, s.5.

40 Bkz. TURNER, a.g.e., s.79-80.

41 Teodise, “en yüksek iyiliğin meydana gelebilmesi için fernalığın gerekli olduğunu iddia ederek Allah'ın tedbirlerini haklı çıkaran felsefe” olarak tanımlanmaktadır. Weber, teodiseyi dört rasyonel tipe ayırır: Bu dünyada karşılık vaadi, “Öte dünya”da karşılık vaadi, Dualizm ve Karma doktrini. BERGER, a.g.e., s.101-102, dpn.1,2. .

36 *Onuncu Köy*, s.4

37 TURNER, a.g.e., s.16.

nin, yani toplumdaki (sosyal) adaletsizliğin niteliğini *doğüstü bir kişiye ya da doğüstü bir gerçekliğe* dayanarak açıklayan dinsel ideolojiler sunduğunu öne sürmüştür.⁴² Dinsel bir eşitsizliği ve kabullenmeyi yerleştirir dinsel anlayış. Bu kabullenme, ayrıcalıklı ve ayrıcalıksız bir tabakalaşmayı, sınıflaşmayı, zengin ve yoksul için farklı bir teodiseyi kabullenmeyi getirir beraberinde. *Mutluluk teodisesi*, ayrıcalıklı sınıfların zenginlik ve saygınlıklarını, bu dünyada yükseldikleri ve üstün ruhsal gelişimlerinin bir işareti olan statüyü ahlaki ve tinsel bakımından hak ettiklerini söyleyerek meşrulaştırır. *Çile teodisesi* ise, yoksulların sefaletini, günahlarının bir sonucu olmasından ötürü yoksulluklarının meşru olduğunu söyler. Bu teodiseler, eşitsizliği ve zenginliği meşrulaştırmakla toplumsal sisteme istikrar kazandırır; ama aynı zamanda, bireylere bir anlamlandırma biçimi sunar.⁴³ Ali Gede, “*Kimine biterli ovalar, kimine bir kalbur çakır ayırmış*” derken, diğer yandan Katolik Hıristiyanlık, *Zengin şatosunda / Yoksul kulübesinde / Tanrı koydu onları öyle / Birini üste ötekini alta / Sıraya uydurdu evlerini de*.⁴⁴ demektedir. Mülk dağıtımındaki eşitsizliğin kökenini ve nedenini ifade ederken Ali Gede, ilk dağıtıcının kim olduğunu, dağıtıcı adaleti sorgular aynı zamanda.

Olanı görür Ali Gede, sosyal adaletsizliğin dünyasını fark etmek ve eleştirmek için. Aristo da olanı sorgulamıştır yüzyıllar önce. Dağıtıcı adalet kavramını ileri sürmüştür, adaletsizliğin ve sosyal eşitsizliğin *doğasını* ve *doğallığını* savunurken. Yaşadığı çevredeki olaylardan, doğrudan doğruya *deney* ve *gözlem* suretiyle doğru bilgiye ulaşılacağına inanan ve *olanın* doğru olduğunu kabul eden Aristo, bir realist olarak, adaleti, *dağıtıcı adalet*⁴⁵ ve *denkleştirici adalet* olarak ikiye ayırmaktadır. Doğada olduğu

gibi toplumda da *gerçek eşitliğin eşitsizlik* olduğunu savunan Aristo’ya göre insanlar arasındaki eşitsizliğin doğal bir durum ve *adaletin* yüksek bir norm olduğunun kabul edilmesi karşısında, *dağıtıcı adalet* görevinin yapılabilmesi için eşitsizlik ilkesine uygun olarak birine az ötekine çok şey verilmiştir. *Dağıtıcı adaletin* herkese aynı şeyi vermesinin *doğal duruma* aykırı olacağını bu nedenle, *salt varolduğu için doğru olan doğal eşitsizliğe* uygun oranların uygulanmasının gerekliliğini belirtmektedir. Buna bağlı olarak doğal eşitsizliğin herhangi bir şekilde bozulması durumunda, onun önceki haline getirilmesi gerektiği bu işlevi de *denkleştirici adaletin* sağladığını vurgulamaktadır. Aristo, servet bölüşümünün *dağıtıcı adalet* göre, *olmuş bitmiş ve hak edilmiş bir paylaşım* olduğunu, bundan kuşku duyulmaması gerektiğini, birinin yoksul öbürünün zengin, birinin zayıf ötekini güçlü olmasının, doğa kanunları gibi doğal olduğunu, *denkleştirici adaletin* ise durumda bir değişiklik olduğu zaman bozulan dengeyi yeniden kurma görevini üstlendiğini ileri sürmektedir.⁴⁶ Bu çerçevede, insanların fiili eşitsizliğine dayanarak orantılı bir eşitliliği kendine ölçü yapan dağıtıcı adalet, özellikle birey ve toplum arasındaki ilişkilerde nimet ve külfet (hak ve ödev) dağıtımında egemen bulunmaktadır. Bu adalet salt bir eşitliği değil *orantılı bir eşitlik* düşüncesini deyimlemektedir.⁴⁷ Böylece Aristo, yaşadığı toplumun servet ve güç eşitsizliklerini verili bir doğru olarak kabul edip, bu eşitsizliklerin eşitlik adına sürdürülmesinin gerekliliğini ileri sürerken aynı zamanda, toplumda süreklilik gösteren bir *sosyal adaletsizliği* de betimlemektedir. Ancak, sınırlarını bu şekilde belirleyen ve *olanı* doğrulayan *dağıtıcı adaletin*, tarihsel süreçte geline sosyal ve ekonomik yapılanmanın karmaşıklığı ve acımasızlığı karşısında, toplum içindeki somut insanın hak ve özgürlükleri açısından yetersiz kaldığı da bir gerçektir. Ali Gede de köyünde olan *sosyal eşitsizliği* betimlerken, hikmet arasa da ilk dağıtımdaki adaletsizliğin arkasında, Aristo gibi savunmaz olan adaletsizliği ve eşitsizliği, *orantılı* ve adil bulmaz bölüşümü, “*dünyayı bölüştürürken kararını bilememiş*” der, Tanrı düzenine veya Aristo’nu doğal düzenine. *İyi hesap edilmemiştir dağıtım*, herkes eşit değildir Ali Gede

42 WEBER, Max, *The Religion of India: a sociology of Hinduism and Buddhism*, Glencoe Free Pres, 1958’den aktaran TURNER, a.g.e., s.80

43 BERGER, Peter L., *The Social Reality of Religion*, Londra, Faber, 1969; TURNER, B.S., *Religion and Social Theory, a materialistic perspective* Londra, Heinemann, 1993, s. 80 vd’dan aktaran TURNER, a.g.e., s.81.

44 TURNER, a.g.e., s.83.

45 Hayek, *sosyal adalet* kavramının genellikle *dağıtımsal (dağıtıcı) adalet* diye adlandırılan kavramla aynı anlamda kullanıldığını ve belki de kastedilenin bu kavramla daha iyi ifade edildiğini ve aynı zamanda dağıtanın olmadığı yerde dağıtımsal adaletten söz edilemeyeceği bağlamında bir pazar ekonomisinin sonuçlarına niçin uygulanmadığını gösterdiğini belirtmektedir. Bkz. HAYEK, a.g.m., s. 1.

46 Bkz. HIRŞ, a.g.e., s.170-173.

47 ARAL, a.g.e., s.40.

için bu dünyada, ama davası vardır öbür dünyada bu adaletsizliği yaratanla, Aristo'nun aksine. Alacağı vardır, bu adaletsizliği yaratandan, eşitlik adına. Hak etmemiştir Ali Gede kendince, birinin yoksul öbürünün zengin, birinin zayıf ötekini güçlü olduğu bir dünyada yaşamayı. Fakat *bir hikmeti vardır* elbet bu adaletsizliğin, *hesapsızlığın* öbür dünyada giderilmek üzere. Ali Gede için *Olmuş bitmiş, hak edilmiş bir servet bölüşümünün*, bilmese ve kabullenmese de bir amacı, bir hikmeti olmalıdır, en azından öbür dünyada kazanacağına inandığı davası adına. Bu davanın yargıcı, ilk adaletsizliği yapan yargıçtır. Mademki bir adaletsizliğe imza atmıştır onun boynunun borcudur bunu düzeltmek ve eşitliği sağlamak. Öğretide de Barry'e göre, her bir sosyal adalet yaklaşımı gerçekte bir *amaç-durum teorisi* ve kalıbıdır.⁴⁸ Robert Nozick, *adaletin hakediş teorisi* dediği adalet görüşünde, iki önemli ayırım yapmaktadır. İlk ayırım "*tarihsel ilkeler*" ile "*amaç-durum ilkeleri*" arasındadır. *Tarihsel ilkeler*, insanların geçmişteki eylemlerinin veya durumlarının farklı *hakedişlere* yol açabileceğini kabul ederken, *amaç-durum ilkeleri* ise dağıtımın belli amaçlara göre yapılmasını öngörürler. Kalıplı adalet insanların bir doğal boyutuna, bir özelliğine uygun olarak gelir dağıtımına önem verir. İnsanların ihtiyaçlarına göre ödüllendirilmelerini öngören adalet ilkesi bu türdendir.⁴⁹ Ali Gede'ye göre ilk dağıtanın adaletsizliğinin bir amacı olmalıdır, keyfide olsa. İstese "*iyi bir hesaba vurur, bir düzende düzerti*" düzeni, ama istememiştir. Belliki bir amaca göre dağıtmıştır dağıtacağını, yaradanın vardır bir amacı, herkese hak ettiğini vermiştir belki de, bir hikmeti vardır ilahi dağıtımın. Hikmeti olsa da olmasa da bir adaletsizlik vardır köyde, servet bölüşümü adaletsizdir, eğitimde adalet yoktur ve köylü adalet aramaktadır köyünde. Bir zamanlar muhtarlık yapmış, köyün ileri gelenlerinden Pehlivan da adalet olmadığını haykırır:

*"Biz köyün akıllı adamıyız diye muhtar olunca, köylü bekledi ki ben bir adalet göstereyim. Başladım düşünmeye. Ama Damalı köyüne bir adalet bulamadım! Dünyada Damalı'ya adalet kalmamış!"*⁵⁰ "*Şimdi ben*

48 BARRY, *a.g.e.*, s.171.

49 ERDOĞAN, Mustafa, "Özgürlük Adalet Refah", *Sosyal ve Siyasal Teori*, (Der.: YAYLA, Atilla), Siyasal Kitabevi y., Ankara, 1993, s.274.

50 *Onuncu Köy*, s.41.

*Damalı'nın yoksullarına adalet göstermeye karar verdim ya. Topladım milleti söğüdün altına. Dedim : Ulan bırakın sağı solu tırmalamayı! Sözümü tutun, sizi toprağa boğayım! Size toprak vereyim ki, yıllarca yatmış dinlenmiş... Dediler: Tutarız! Dedim: Öyleyse size Uzun Saylar'ı üleştiriyorum! Avanak avanak baktılar yüzüme. Dedim:Ormanı kırıp ateşliyoruz. Tarlalar uzanıp çıkıyor. Kardeşane bir bölüştürme yapacağım: Hepiniz toprağa doycaksınız! Yahu, o kadar düürünün içinden teki de çıkıp, 'N'olur ormanı yakma! demedi. Demedi batasicalar! Hepsi dedi: Yakalım; iyi olur!..."*⁵¹

Köyünde adalet olmadığını bilir Pehlivan. Arar adaleti, ancak bulamaz dünyada köyüne düşen adaleti hiçbir zaman. Yoksulluktur köyüne düşen, ekecek toprağı olmamasıdır köylünün, servet dağıtımında bir eşitlik yoktur Pehlivana göre. Dağıtan olmaya çalışır Pehlivan, yeniden bölüştürmek ister adaleti, *sosyal adaletsizliğin ve eşitsizliğin* karşısında.

Sosyal adalet kavramını çevreleyen sorunlardan biri de bu kavramla ilgili çoğu tartışmaların eşitliğin güçlü anlamıyla bağlantılı olmasıdır.⁵² Adalet içerik olarak, toplumda hak ve kazançların herkesin *avantajlarını azamileştirmek* üzere dağıtılmasını öngören *bölüştürücü bir ilkenin* getirilmesi diye tanımlanabilir. Böyle bir *bölüşüm ilkesi* aynı zamanda, mevcut adaletsizliklerin, zenginliğin *yeniden bölüştürülmesiyle dengelenmesi* ya da mevcut eşitliklerin belli bir bölüşüm biçimiyle azamileştirilmesi gerektiğini ileri sürecek bir *yeniden bölüşüm ilkesi* de olabilir.⁵³ Pehlivan böyle bir *bölüşüm* soyunmaktadır kendince. Bir *adalet göstermek ister* köylüye. Toprağı olmayana toprak verecekti ama toprağı bol olandan alıp değil Devletten alıp verecekti Pehlivan. *Ulan bırakın sağı solu tırmalamayı! Sözümü tutun, sizi toprağa boğayım! Size toprak vereyim ki, yıllarca yatmış dinlenmiş... size Uzun Saylar'ı üleştiriyorum!* diyen Pehlivan köylülerin çaresizliğine karşı eşitlemek istiyordu zenginliği. Bereketli, yıllarca dinlenmiş toprakları dağıtacak, önüne geçecekti yoksulluğun, sosyal adaletsizliği doğuran eşitsizliğin. Rawls'a göre de öyle değilmiydi, bütün temel toplumsal mallar-bunların eşitsiz bölüşümü toplumun en az kayırılan üyelerinin

51 *Onuncu Köy*, s.42.

52 BARRY, *a.g.e.*, s.171.

53 TURNER, *a.g.e.*, s.45.

yararına olmayacaksa-herkes arasında eşit bölüştürülmesi gerekmiyormuydu.⁵⁴ Ancak güçlü bir eşitlik duygusu veya eşitlik, sosyal adaletin temel taşı olmasına rağmen, eşitlik adalet ilkeleriyle çatışma halinde olabilir.⁵⁵ Bu bağlamda eşitsizlik kaçınılmaz olsa bile, asıl sorun son kertede *eşitsizliğin derece ve ölçüsüyle* ilgilidir. Yani eşitsizliğin hiç olmadığı ya da toplumsal ve kişisel ilişkilerin her düzeyinde kendini duyurduğu bir toplumsal sistem tasarlamak zordur. Tartışma, eşitsizliğin varlığı ya da yokluğundan çok kaynakların bölüşümü ve yoğunluğu sorunu etrafında dönmektedir. Tüm toplumsal sistemler çeşitli toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik biçimleriyle nitelense de, eşitsizliğin yoğunluk derecesi büyük değişkenlik gösterir; bunun sonucu olarak eşitlikle ilgili tartışmalar, toplumsal sistemlerin *bölüşüm süreçlerindeki hakkaniyete ilişkin sorunlara* doğru kayma eğilimindedir.⁵⁶ Eşitsizlik karşıtı bir uslamlama da, güç, ayrıcalık ve zenginliğin yoğunlaşma alanıyla ilgili bir tartışma biçimini almak durumundadır. Bu durumda yapılması gereken, bütün eşitsizliklerin tümünden ortadan kaldırılmasına ilişkin ütopyik sorular ortaya atmaktan çok, zenginliğin daha eşit bölüşülmesini ve daha az yoğunlaşmasını sağlama olanaklarını araştırmaktır.⁵⁷ Sosyal adaletin amacı, bireylerin eşitliğini tam olarak sağlamak değil, fakat eşitsizlikleri mümkün olduğunca gidermek,⁵⁸ sosyal eşitsizlikleri asgari seviyeye indirgemektir. Pehlivan da bölüşümdeki eşitsizliği ortadan gidermek için sıvadı kollarını, devlete ait olan orman kaynaklarını yoksul köylüğe dağıtarak giderecekti ilk bölüşümdeki adaletsizliği, yeniden dağıtımla. Pehlivan, bölüşüm sürecindeki hakkaniyete ilişkin sorunları sonradan yapacağı bölüşüm ile yok edeceğine inanıyordu. Toprağı, dağı, ovayı *üleştiricekti* köylüye. *Kardeşane* bir bölüşüm yapacaktı Pehlivan. Böyle sağlayacaktı eşitliği, kaldıracaktı köylünün yoksulluğunu. Kimse kim ilk dağıtımı yapan güç, karşı koyuyordu Pehlivan köyündeki yoksulluğa ve adaletsizliğe, kendi yapacaktı bölüşümü, *üleştirmeyi*.

54 TURNER, a.g.e., s.46.

55 BARRY, a.g.e., s.192.

56 TURNER, J.H.-STARNES, C., Inequality, Privilege and Poverty in America, Santa Monica, California, Goodyear, 1976'dan aktaran TURNER, a.g.e., s.44.

57 TURNER, a.g.e., s.44-45.

58 GÜRKAN, a.g.m., s.121.

Köy yapısında yoksulluk, emeğin yeniden üretiminin sağlanamadığı koşul ve eğilimlerin bir toplamı anlamında⁵⁹ kendini göstermektedir. Kırsal yoksulluk, tarımsal emeğin küçük meta üretim yapısı içerisinde, kendini yeniden üretememe koşul ve eğilimindedir. Köyde ihtiyaçların (sadece maddi ihtiyaçlar değil, insanlığın geliştirdiği ve oluşturduğu sosyal, kültürel ve estetik alanları da içeren ihtiyaçlar) kapsamı kırsal yaşam standardına, bu standart da küçük meta üreticilerinin sınıfsal konumlarına (kapitalist ilişkilerin genel konumuna) ve siyasal tutum ve davranışlarına karşılık gelecek değişken/göreceli bir durum ve seviyededir. Sınıfsal/yapısal olarak kabul edilmeyen yaşam düzeyi, *yoksulluk* düzeyidir. Yoksulluğun kaynağı ve sorumluları, yapısal ve sınıfsal ilişkilerde aranmalıdır. Varlığını sürdürmek isteyen köylü, içinde bulunduğu kapitalist eğilimlerin yoksullaştırıcı, farklılaştırıcı ve mülksüzleştirici baskılarına karşı direnme mücadelesi verir(abç).⁶⁰ Böyle bir yapıda Pehlivan, kendi eşit bölüşümünü ve dağıtımını devlete ait olanı kardeşçe *üleştirmekte* görmektedir. Toplumun kıt olan kaynakları üzerindeki egemenliği⁶¹ değiştirecekti, adil yollarla sağlanan adil bir dağıtım⁶² yapacaktı. Tarımsal üretim, hem doğaya bağlıdır hem de doğa tarımı sınırlandırır. Her yerde her türlü tarımsal üretim yapılamaz. Doğanın özelliği ve bölgeden bölgeye değişkenliği, tarımsal ürünü ve verimliliği önemli ölçüde sınırlar ve etkiler.⁶³ Kıttır köylük alanda kaynaklar ve verimlilik. Ormanı yakacak ve köylüye toprak ve tarla verecektir ekilecek, ağa karşısında zayıf ve yoksul köylüğe dağıtacaktır adaletini, şimdiye kadar adaletten nasibini alamamış köyünde. Kolay mı o kadar dağıtıcı rolünü üstlenmek. Kimlere ne dağıtacağını bilse de pehlivan, kimden alıp kime ne kadar verecekti eşitsizliği kaldırıp adaleti sağlamak ve akışı terse çevirmek için. Yaktı ormanı *kıt kaynaklar üzerindeki egemeni* değiştirmek adına. Köyün kıt kaynakları üstünde egemenin değişmesi o kadar kolay değil sonuçta. Adil paylaşım(!), kolayca

59 ECEVİT, Mehmet-ECEVİT, Yıldız, "Kırsal Yoksullukla Mücadele: Tarımda Mülksüzleşme ve Aile Emeginin Metalaşması", *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, (Editör: ÖZDEK, Yasemin), TODAİE y., Ankara, 2002, s.272.

60 Bkz. ECEVİT-ECEVİT, a.g.m., s.272-273.

61 Titmuss (1962) dağıtılanın (gelirin) "toplumun kıt kaynakları üzerindeki egemenlik" olduğu şeklinde tanımlamaktadır. HARVEY, David, *Sosyal Adalet ve Şehir*, (Çev.: MORALI, Mehmet), Metis y., İstanbul, 2003, s.95.

62 HARVEY, a.g.e., s.95.

63 ECEVİT-ECEVİT, a.g.m., s.282.

dönüşmekte, egemen olanın lehine. Her köyün ağası vardır, kıt kaynaklara egemen olmak için yaratılmış, adaletsizlikten geçinen, Durana gibi. Memnundur düzenden daima egemen olan, dağıtımdan çoğuna sahip olan. Sürüp gitmesini ister bu sistemin ve adaletsiz de olsa düzenin. “...Onun ardında da yanardağ gibi parti!...”⁶⁴ Durana, eşitsizliği tersine çevirmek isteyenlere karşı, iktidar ve güç sahibi olanla bütünleşmiştir. Elindeki güç ve serveti kaybetmek istemeyen Durana, kaynak dağıtımındaki eşitsizliği savunur ve bu düzenin değiştirilmesine kimsenin gücü yetmeyeceğini söyler:

“Öğretmen bir tüysüz çakal. Benim gibi bir aslanı, bir tüysüz çakala boğduran dünyanın içine tüküreyim!”⁶⁵ “Babayı alırlar! Benim elimden tarla yerine babayı alırlar! Ben atlıyım, onlar yayan! Nasıl baş edecekler benimlen? Köylü de birleşip savunman tutarsa, ne ala! Tutmazlarsa, tarla bizim!”⁶⁶

Durana, mevcut düzenin ve adaletsizliğin kendi gücünü palazlandığına farkındadır.⁶⁷ Bunun farkında olduğu kadar en az sosyal adaletsizliğin ve sosyal eşitsizliğin de farkındadır. “Yamalı mı gezeceksiniz? Kendinizi köylünün karısıyla kıyas tutmayın! Onlar boğazına bulamıyor ki, sırtına alsınlar! Benim evim, var evi! Oldu da yemedin, giymedin mi, günah!”⁶⁸ diyen Durana, kendisinin ve ailesinin farkındalığının da farkındadır. Aynı Durana köylünün durumunu da bilir. “Alardıç Düzlüğü’ne giden yolun sağı solu, oynayan, koşan çocuklarla doluydu. Uzak mahallelerden gelenler ‘öğle’yi savıp oyuna dalmış. Üst başları darmadağınık, Çoğunda yaka bir yanda paça bir yanda. Altlarında birer çağşır, üstlerinde birer mintan... Önlükleri, ceketleri, yakaları, tokaları yok. Çoğu çarıklı, çoğu yalın. Kiminin saçı sifıra tutulmuş, kiminin makasla kırılmış. Kızlar ev kılığıyla geliyorlar. Bur-

64 Onuncu Köy, s.1.

65 Onuncu Köy, s.15.

66 Onuncu Köy, s.84.

67 Antik Hukuk Felsefesinde Protagoras’tan başlayarak tırmanan bir çizgide Gorgias ve Thrasymachos’tan sonra Kallikles’in “egemenlerin kendi çıkarlarına olan şeyi adalet olarak tanıttıkları” sözü ile süren bu yaklaşım sonraki yüzyıllarda da siyasetçi çömezlerini (ve her yerde temsilcilerini/M.O.) bulur. Bkz. Alfred Verdross, *Abendlaendische Rechtsphilosophie. Ihre Grundlagen und Hauptproblema in Geschichtlicher Schau*, genişletilmiş ve yeniden çalışılmış 2. B., Viyana, 1963, s.16 vd.’dan aktaran ÖKÇESİZ, Hayrettin, “Hukuk ve Adalet Üstüne Duygular”, *Hukuk ve Adalet Üstüne Doğu Batı Dergisi*, S.13, FSK y., Ankara, 2000, s.228, dpn. 10

68 Onuncu Köy, s.153.

*dur dokumasından birer zıbın, birer don; bellerinde birer kuşak. Bazılarında tahta nalın...’*⁶⁹

Sosyal adaletin gerçekleşmediği ve sosyal eşitsizliğin kendi kendini besleyen bir süreç içinde artacağı gerçeği Durana’yı daha da güçlü kılmaktadır. Durana, sosyal adaletsizliği koruyan bir *aslandır*, düzene karşı koyanlar ise bir *çakal*. Durana *atlı*, diğerleri *yayan*dır. Aksi bir düzen, sosyal adaleti gerçekleştirecek bir düzen, içine *tükürülecek*, kötü bir düzendir Durana için. Mevcut sistemde avantajlı olanın, mevcut sistemi sürdürmeye meyilli olması, gerçekte çatışmaların da çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Harvey’in de belirttiği gibi, adaleti esas itibarıyla, çatışan talepleri çözmek için oluşturulan bir ilkeler kümesi olarak düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu çatışmalar değişik şekillerde oluşabilir. Sosyal adalet, bireysel ilerleme arayışında toplumsal işbirliği yapma ihtiyacından doğan çatışmalar için adil ilkelerin uygulanmasıdır. İşbirliği ile üretimi artırmak mümkündür. Ancak bu noktada ortaya çıkan sorun, sürece katılmayı sağlama ve sürece katılanlar arasında adil bir dağıtımın nasıl yapılacağıdır. Bu nedenle sosyal adalet, ortak üretim sürecinden doğan yararların dağıtımında ve yüklerin tahsisinde uygulanmalıdır.⁷⁰ Bu ise karar verme güç ve yetkisinin konumunu ve paylaşımını ayrı bir sorun olarak gündeme taşır. Bu güç paylaşımının analizi ise mekan sınırlılığı içinde köyde farklı bir çerçeve çizmektedir. Durana, ortak üretim sürecinin dışında, ama sürece katılanlarla üretim yararlarını veya üretimdeki yükü paylaşma niyeti de yoktur. O olmayan paylaşma veya tek yönlü akışa karar verme gücünün sahibidir. Durana, emek ile egemen olanın çatışmasında, egemenin simgesidir. Eğitimsizliğin yerini dolduran dinsel dogmalarla donatılmış köylünün karşısında karar verme iktidarının simgesidir Durana. Tarihsel süreçte de öyle olmamış mıdır? Sosyal adaletin tarihi, Durana’da simgeleşen gücün, karşı koymalarla çatışmasının tarihidir. Durana, sınıfsal çatışmalar tarihinden çıkan burjuvazinin eksik kalmış, aksak bir yansımasıdır. Tarihte olduğu gibi O hep *aslan* olmaya özenmiştir, diğerlerinin *çakal* olduğunu söyleyerek. *Çakallıktır*, sosyal eşitlik istemek, eşit gelir dağılımı, eşit bir servet bölüşümü istemek. Bunları isteyen veya böyle bir içine *tükürülecek* düzeni savunanlar, baş edemez

69 Onuncu Köy, s.30.

70 HARVEY, a.g.e., s.94.

güçlü olanla. Durana da bu güçle konuşur: *Nasıl baş edecekler benimlen?* Durana'nın düzeni bellidir. İlk dağıtımda *aslan* payını alan Durana, sonraki her bölüşümde yine *aslan* payını almıştır. Zordur bu düzeni bozmak, bozdurtmaz(!) Durana. Aristo'nun belirttiği gibi *olmuş bitmiş, hak edilmiş bir servet bölüşümü* vardır, Durana için. *"Babayı alırlar! Benim elimden tarla yerine babayı alırlar!"* Durana almıştır tarlasını, toprağını, bitmiştir bölüşüm, hak edilmiştir bu bölüşüm, adildir paylaşım. Paylaşmaz tarlasını Durana, neyin paylaşımı olacaktır, *olmuş bitmiş bölüşümün*. Bölüşüm bitmiştir. *Olmuş bitmiş* olan köylü içindir. Ancak Durana için daha güçlü olmanın sınırı yoktur. Görecelidir Durana'nın gücü ulaşmak istediği güce göre. İktidar ve güç sahibi olmanın sınırı yoktur. Durana bilir, daha güçlü olmanın daha büyük güçlere karşı gelmenin güvencesi olduğunu. *"Para oralarda kazanılıyor Gök Sulaaan! Biz de buralarda kafa gezdiriyoruz. Nohut Deresi'ni sürüp üç kile buğday kaldıracağız deye dağın ayılarıyla boğuşuyoruz! Gönlüm diyor: 'Bırak köyü! İn kasabaya! Aç bir dükkân! Biraz da sen çevir milletin parasını!' Velakin, dört beş davar var şurda! Bir de işte, vatan bulunmuş. Ama şu Öğretmen'i sepetlettim ya, bana yeter! Bundan ötesi kolay: Bundan kerî hepsini dize getiriyorum... Siz de görüyorsunuz..."*⁷¹ derken Durana, aynı zamanda bulmuştur hükmedeceği *vatanı, dört beş davardır* güdeceği, karşı koyan da yoktur, gitmiştir Öğretmen, *kolaydır artık ötesi*. Tek korkusu vardır kendi adaletini dağıtan Durana'nın: köylünün birleşmesi ve karşı koymasıda sosyal adaletsizliğin adaletine. *Köylü de birleşip savunman tutarsa, ne ala! Tutmazlarsa, tarla bizim!* Gelmezse başka bir adalet dağıtıcısı(!) sosyal adalet dağıtmaya köylülerin birleşen gücünde. Bitmiştir bölüşüm, bozamaz hiçbir güç köydeki *sosyal adaletsizliğin adaletini(!)* Durana açısından. Durana içindir sosyal adaletsizliğin adaleti(!), aksak ve eksik yansıttığı burjuvazinin tarihte savunduğu gibi.

Durana'nın düzeni her yerdedir, birçok yerde Durana gibilerin varolduğu gibi. Köylü de çaresizliği ve pasifliği içinde kabullenir düzeni, sosyal adaletsizliği. *"Alıçlı çiftliktir. Yani beylik. Alıçlı'nın beyi, bu köyün dürzülerini tavlayıp, tarlaları kapmış! İnsan ekmek yediği tarlayı kaptırır mı? O toprak sana ekmek*

71 Onuncu Köy, s.157.

*veriyor!"*⁷² Alıçlı da Damalı gibidir. Her yerin bir Durana'sı vardır. Ağa ve beyler kendi malvarlıkları ile yetinmeyip köylünün elindekini de alma çabasıdadırlar. Güçlerine güç katma yolunda engelleri kaldırarak ilerler Durana gibiler. İlk dağıtım adaletsizdir, sonraki, sonraki ve daha sonraki değişen bir şey yoktur köylük alanda. Köyün kıt kaynaklarına egemen olan ile köylüler arasındaki sosyal adaletsizlik ve eşitsizlik uçurumlara dönüşür. *"Şimdi Yonis Bey'in borusu öteyri!" diyor sadece. 'Onun arabası yüreyri! Kim ki, onun tekerine taş koymaya kalktı, ezileyri! Bu dünya böyledir. Dün de Mustafa Çavuş'un borusu öterdi. Bakarsın, yarın başkasının ki öter."*⁷³ Durana gibiler düzenden güç aldığı gibi, güç verir aynı zamanda düzene. Ekonomik olarak güçlü olan bu gücünü hemen her alanda sürdürmekte, düzenlerini bozmaya çalışanları ortadan kaldırmaktadır. Köylü ise bu durumu garipsememekte hatta bunu geçmişten geleceğe sürüp giden bir yazgı olarak kabullenmektedir. Köylü bu baskınlığın sebebini sorgulamamaktadır; her ne kadar bu durumdan memnun olmasa da kabulleniş ve razı geliş daha ağır basmaktadır. Gerçekte tek umut ve çıkar yol eğitimidir köylüler için o da dinsel dogmalardan sıyrılabilirdikleri kadar.

Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle ayarlanmalıdır ki bunlar hem, *en az avantajlı olanların en büyük yararına olmalıdır* hem de *adil fırsat eşitliği şartları altında herkese açık olan görevlere ve mevkilere bağlı olmalıdır*.⁷⁴ Rawls'un kuramına göre, gelir eşitsizliğindeki süreklilik, toplumdaki görev ve konumların tarafsız bir yetenek ve beceri sınavından geçen herkese açık olması kaydıyla, gene de haklı görülebilir. Kısacası toplumsal eşitsizlik, hızlı ya da açık bir toplumsal hareketliliğin var olması koşuluyla meşru sayılabilir. Toplumsal hareketlilikle uğraşan yorumcuların çoğu, toplumsal hareketlilik olmaksızın adalet, demokrasi ve yurttaşlığın olanaksız olduğunu, modern sanayi toplumlarının istikrarının, toplumsal ilerlemenin yolu olarak kitlesel eğitimin var olmasına dayandığını ileri sürmüştür.⁷⁵ Fırsat eşitliği ile ilgili olarak en çok eğitim üzerinde durulmuştur.⁷⁶ Kitlesel hareketliliğin yanında köylü

72 Onuncu Köy, s.176.

73 Onuncu Köy, s.189.

74 RAWLS, J. *A Theory of Justice*, (London: Oxford University Press), 1972, s.302'den aktaran BARRY, a.g.e., s.179

75 TURNER, a.g.e., s.47.

76 BARRY, a.g.e., s.200.

için eğitim, önemli ölçüde bir sosyalizasyon ve kültürel birikim aracıdır.⁷⁷ *Onuncu köy*, bir Öğretmenin, bütünsel ilerlemenin yolu olarak köylülerin kitlesel eğitimini sağlamak için verdiği zorlu bir mücadelesinin ve çabanın özetidir. Öğretmenin eğitim mücadelesi tek taraflı değildir. Bir yanda egemenin ve gücün simgesi ağalar, beyler, bir yanda bağınazlığın simgesi din adamları, bir yanda ise mevcut sistemden nasıplenen devlet görevlileri. Bütün adaletsizlikleri içinde barındıran küçük bir dünyadır her bir köy öğretmeni için. Eğitim aydınlıktır, eğitim ışıktır. Öğretmen taşımak ister ışığı Prometheus gibi her yere, köylüleri uyandırmak ister. Öğretmen sosyal adaletsizliğe haykırır eğitim ışığını, köylüye anlatmak ister eşitsizliği, birlik olup ortadan kaldırmaları için. Sosyal adaletsizliği ve eşitsizliği göremeyen, hakkını bilemeyen köylüye eğitim ışığıyla anlatmaya çabalar. Onların gücüne güç katmaya uğraşır öğretmen, sürekli bir çaba göstererek. Servet bölüşümündeki eşitsizliği ve adaletsizliği hiçbir zaman kabullenmeyen öğretmen sosyal adaletsizliğin oluşumundaki sebep olarak gördüğü eğitimsizliği haykırır:

“Göstermezsen göremeyecek durumda olanlar var... Düşün ki okumamışlar; düşün ki uyanmamışlar. Haksızlığa karşı durmayı bilmiyorlar. Hep karanlıkta yaşamışlar. Aydınlık diye bir şeyden haberleri yok. Gözleri var ama, gözün ardında, görmelerini sağlayacak ışıkları yok. Kulakları var ama, duyduklarını seçecek bilgileri yok. Okumuşun okumamışa, görenin görmeyene duyanın duymayana borcu vardiyorum sana. Başka türlü nasıl iyi yaşanır? Yanındaki açken, senin tokluğun sana siner mi?”⁷⁸

Öğretmen, köye egemen olan sosyal adaletsizliğin kaynağını eğitimsizlikte görür. “Göstermezsen göremeyecek durumda olanlar var” köylüler içinde. Öğretmene göre, köylü önce olanı görmelidir. Olanı göremeyecek kadar karanlıkta yaşamıştır köylü. Aydınlık diye bir şeyden haberi yoktur. Gözleri var ama, gözün ardında, görmelerini sağlayacak ışıkları yok. Kulakları var ama, duyduklarını seçecek bilgileri yok. Önce olanı görebilmek için eğitim gereklidir. Görebilmek için eğitim ışığına ihtiyaçları vardır. Bilgi ışığı ile aydınlatılsınlar ki anlayabilsinler eşitsizliğin, adaletsizliğin haksızlığını. Öğretmeni bütün ça-

bası, köylüye eğitimi, bilgi ışığıyla gelen mücadeleyi aşılacaktır. Sürgünler, dövülmeler yıldırılmaz öğretmeni, geri döndüremez sosyal adaletsizliği ortadan kaldırma yolundan. Hiçbir zaman olan adaletsizliği ve ışıksızlığı kabullenmez. Mücadele içinde güçlenir öğretmen. *Haksızlık edenin dize geldiğini görmek*, mevcut adaletsizliğin silinip gittiğini görmek ister öğretmen.

“Yaşamaklar beni saran. Çalışmaklar, dostluklar, arkadaşlıklar. Kazanmak, kaybetmek. Zor bir işi başarmaklar. Yenmekler. Birinde yenilirsene, yılmayıp bir daha saldırmaklar. Sonunda, ne olursa olsun yenmekler. İnsanları biraz hayran bırakmaklar. Biraz faydalı olmaklar. Haksızlığa uğramış birinin hak almasına yardım etmekler. Haksızlık edenin dize geldiğini görmekler. Onu bunu sömürüp haksız lokmalarla semirmişlerin kirli çamaşırlarını deşmekler. Onların dedikodularını yapmaklar. Komşuda pişenden ummayıp, eller pişirirken sen de pişirmekler. Durana'nın Nohut Deresi'ni kurtarmaklar. Beni saran, bir bacağın olmadığı için senin yapamadıkların. Şu yokuştan yukarı koşmaklar. Beş kez, on kez, olduğun yerde zıplamaklar. Yaşadığından duyduğun sevinci kimseden çekinmeden açığa vurmaklar!”⁷⁹

Öğretmen sosyal adaletsizliğe karşı sürekli mücadele içindedir. Dağıtımdaki adaletsizliği, gelir ve servet bölüşümündeki eşitsizliği kabullenmemektedir. Bu yüzden çok savaş vermiştir, defalarca yerinden sürülmüş; fakat yılmamıştır. Haksızlığa uğrayanların yanında olmak, haksızlık edenin cezalandırılmasını, herkesin kendi hakkına rıza gösterip onu kullanmasını ve başkasının hakkına dokunulmamasını sağlamayı istemektedir. “Kazanmak, kaybetmek. Zor bir işi başarmaklar. Yenmekler. Birinde yenilirsene, yılmayıp bir daha saldırmaklar. Sonunda, ne olursa olsun yenmekler.” Budur öğretmenin içinde bulunduğu mücadelenin gerçeği ve ulaşmak istediği amacı. Durana'larda simgeleşen düzen, güç ile mücadelesi Prometheus'un Zeus'la mücadelesi gibidir.⁸⁰ Yılma-

79 *Onuncu Köy*, s.39.

80 Akıl gücünden pay almış Titanlar soyundan gelen Prometheus, Zeus'a karşı gelir. Akıl gücünün tekeli Zeus'tadır. O bu güçle ele geçirmiştir dünya egemenliğini. Bu gücü başkasında görmek Zeus'ta dinmek bilmez bir öfke doğurur. Prometheus da bu öfkeyi körükler durur: Sivri aklını, geleceği önceden görme gücünü Zeus'u aldatmak, kuşkulandırmak, küçük düşürmek için kullanır. Prometheus, daha başlangıçtan itibaren tanrıların karşısında insanların yanında yer almıştır. Tanrıların egemenliği yerine insanların egemenli-

77 ECEVİT-ECEVİT, a.g.m., s.283.

78 *Onuncu Köy*, s.309.

dan aydınlatmaya çalışır bilginin, aklın ışığı ile köylülere. “*Koca Zeus, Olimpos’un başındaki ışığı aşırıp yoksul ova köylülerine dağıtan yiğidi kayalara çiviletti. Havada alıcı kuşlar dönüyor. Yiğidin ciğerleri kanıyor. Dünya, eski bildiğine dönüyor.*”⁸¹ Prometheus gibi *sürgünlerle* çivilense de bir köyden diğer köye, kararlıdır bilginin ışığını yaymaya köylülere, köylülere. Köylüye karanlığı yok edecek ışığı getirecek bir Prometheus lazımdır. Nasıl ki Prometheus Zeus’tan ışığı çalıp bütün köylere dağıtmışsa birinin de ışığı ağalardan, beylerden çalıp köylülere dağıtması gerekmektedir. Bu yoldadır mücadelesi ve çabası öğretmenin. “*Falcılar, buluyorlar Promete’yi. Yaka paça götürüyorlar. ‘Neden yaptın bunu?’ ‘Yaptım!’ ‘Niçin yaptın?!’ ‘İnsanlar ışıktaki otursun diye yaptım!’ ‘İnsanların ışık hakkı yoktur; bilmez misin?’ ‘İnsanların ışık hakkı vardır!’ ‘Yoktur!’ ‘Vardır!’*”⁸² Öğretmen de inanır, Prometheus gibi köylülerin de ışığa ihtiyacı olduğuna. Prometheus gibi inat eder onların da ışığa hakkı olduklarına. Sürgünlerden yılmadan, mücadele eder. Sosyal adaletsizliği kaldıracak eğitim ışığını durmadan usanmadan dağıtır, gittiği gideceği her köye. Bilir öğretmen, egemenin düzenini bozmaya çabaladığında Prometheus gibi cezalandırılacağını. Ama O savaş açmıştır bir kere, *cahilliğin türküsüne* karşı. “*Köylünün uyanmasından zarar görecekler. Çıkarlarına dokundum azıcık. Cahilliğin türküsüyle savaşmak gerekiyor. Gece arkadan vuruyorlar... Beni asıl üzen, aydınların vurdumduymazlığı! Yunus Bey’e bırakmışlar alanı. Yunus Bey, köpeksiz köyde değneksiz!*”⁸³ Adaletsizliğin köyü köpeksiz değildir, olmamalıdır öğretmene göre. Cahilliğin türküsüyle mücadele, sosyal adaletsizlikle mücadeledir. En büyük araçtır öğretmenin elindeki eğitim, ağalar ile köylüler arasındaki sosyal eşitsizliğin giderilmesinde. Sosyal adaletsizlik oldukça belirgin ve katıdır köyde, bu nedenle adaletin nasıl gerçekleştirileceği konusunda bilinç yoktur. Köylü kendini bildi bileli bu düzene eklemlemiştir sanki. Ağalar ve beyler kendi çıkarlarına ters düştüğünden köylünün aydınlanma-

ğini savunur. Prometheus, tanrılardan çaldığı ateşi, insanlara verir. Tanrıların kurmuş olduğu düzene karşı geldiği için, kayalara mihlanır, zincire vurulur. Gerçekte Zeus ile Prometheus arasındaki kavga bir özgürlük kölelik savaşidir. Bkz. ERHAT, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi y., İstanbul, 1989, s.278-280.

81 *Onuncu Köy*, s.101.

82 *Onuncu Köy*, s.161.

83 *Onuncu Köy*, s.196.

sını, bilinçlenip uyanmasını istemezler. Bu yüzden en küçük mücadeleden bile rahatsızlık duymakta ve bunları engellemek için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Köylünün pasifliği de ağa ve beylerin tepkileri de aslında, düzeni korumak adına eğitimsizlikten kaynaklanmaktadır. Egemen olan düşünce, *sosyal adaletsizliğin egemene ait olan adaletin* devam etmesi yönündedir. “*Bu kadarı fazla canım!...Beri baak, onu kaydır da, varsın yeri boş kalsın! Zaten okuttukları ne? At ot, kedi köpek. Varsın okumasınlar? Damalı’nun dölleri yazıcı mı olacak?*”⁸⁴ “*Dağdaki çobanı okutmanın sayılmayacak kadar sakıncası vardır.*”⁸⁵ Böyle düşünür, sosyal adaletsizliğe egemen olan. Aydınlatmak, olanı sorgulatmak, adaletsizliğe ve eşitsizliğe çözüm aramaya çalışmak, tehlikelidir egemen olan için.

Tüm toplumsal sistemler çeşitli toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik biçimleriyle nitelense de, eşitsizliğin yoğunluk derecesi büyük değişkenlik gösterir; bunun sonucu olarak eşitlikle ilgili tartışmalar, toplumsal sistemlerin bölüşüm süreçlerindeki hakkaniyete ilişkin sorunlara doğru kayma eğilimindedir.⁸⁶ Eşitsizlik karşıtı bir uslamlama da, güç, ayrıcalık ve zenginliğin yoğunlaşma alanıyla ilgili bir tartışma biçimini almak durumundadır. Bu durumda yapılması gereken, bütün eşitsizliklerin tümünden ortadan kaldırılmasına ilişkin ütöpik sorular ortaya atmaktan çok, zenginliğin daha eşit bölüşülmesini ve daha az yoğunlaşmasını sağlama olanaklarını araştırmaktır.⁸⁷ Sosyal adaletin amacı, bireylerin eşitliğini tam olarak sağlamak değil, fakat eşitsizlikleri mümkün olduğunca gidermek,⁸⁸ sosyal eşitsizlikleri asgari seviyeye indirgemektir. Öğretmenin adalet ve eşitlik mücadelesi köydedir. Öğretmen, bölüşüm sürecindeki hakkaniyetsizliği kaldırmak ister. Zenginliğin, gücün ve ayrıcalığın bir elde yoğunlaşmasına karşı çıkar. Zenginliğin eşit bölüşülmesine çalışır ve daha az yoğunlaşmasını sağlamak yolunda mücadele eder. Bu mücadeleyi çözecek tek güç ise eğitimidir. Aydınlanma ışığını dağ dağ, ova ova, köy köy dağıtmaktır.

“...*karanlığı yırtttık kardeşler! Bugün bizim büyük*

84 *Onuncu Köy*, s.155.

85 *Onuncu Köy*, s.184.

86 TURNER, J.H.-STARNES, C., *Inequality, Privilege and Poverty in America*, Santa Monica, California, Goodyear, 1976’dan aktaran TURNER, a.g.e., s.44.

87 TURNER, a.g.e., s.44-45.

88 GÜRKAN, a.g.m., s.121.

günümüz! Bunu başardığımız zaman, kendimize güvenimiz artacak. Neyi murat edersek başarır hale geleceğiz. En ağır belayı savmanın yolunu bellemiş olacağız. Anlayacağız ki, güç ne yerdeki ağada, ne gökteki kuşlardadır, güç bizdedir. Güç, birleşen yürekli halktadır. Şu anda göstereceğimiz cesaretle, yüzlerce yıllık korku duvarlarını yıkacağız. Hele bunu bir başaralım, daha neler yapacağız! Her şeyi yeni baştan kuracağız. Zorları kolay yokları var edeceğiz. Kafalarımızı kalplerimizi ısıtmak için okul açacağız... Güzel evler kuracağız, apaydınlık, gepgeniş! Akmayan damlar, kokmayan sokaklar yapacağız. Bolluğu da kuraklığı da bizim gibi olan tarlalarımızda terleye terleye çalıştıktan sonra, yeşil yapraklı ağaçlarımızın gölgesine uzanıp dinleneceğiz. Ekinlerimizi sel götürmeyecek. Dereleri çevirmek, temmuzları yeşertmek elimizde olacak. Bugün bire üç vermeyen topraklarda, yarın boyumuzla birlik ekinlerin büyüdüğünü göreceğiz. Kaldırdığımız kendimizin olacak. Alinterimizin ortakçısı çekilecek aradan... Bütün bunlar size bağlı. İsterseniz olacak; istemezseniz olmayacak! Ben, olacağına adım gibi inanıyorum kardeşler!”⁸⁹

Farkındadır öğretmen, köylünün birleşmesinin getireceği gücün. Bu güçle karşı koyulmalıdır, eğitimsizliğe, adaletsizliğe, dinsel dogmalara, egemen olan güce, o gücün cahilliğine ve sosyal adaletsizliğin düzenine. “Güç, birleşen yürekli halktadır.” Tarihsel süreçte de öyle olmamış mıdır? Bütün haklar⁹⁰, yürekli ve kararlı halkların, sınıfların gücüyle elde edilmiş midir? Sosyal adaletin sağlanması, yukarıdan aşağı lütuf dağıtan bir tutumun değil ancak birleşen gücün zorlayıcı isteminin bir sonucudur. Sosyal adalete içerik sosyal devletin savunduğu haklar, sosyal haklar değil midir? Köylülerin de sosyal adaleti arayışlarındaki hakları: “Kafaları kalpleri ısıtmak için okul açmak, güzel evler kurmak, apaydınlık, gepgeniş!, akmayan damlar, kokmayan sokaklar yapmak,

89 Onuncu Köy, s.333-334.

90 İnsan hakları tarihi, bir bakıma sınıfsal çatışmaların ve çekişmelerin tarihidir. İnsan hakları da büyük ölçüde bu sınıfsal güçlerin çatışmasıyla elde edilmiştir. Klasik haklar aristokrasi ile burjuvazinin; sosyal haklar burjuvazi ile işçi sınıfının çatışmalarında ilkinde burjuvazinin ikincisinde ise işçi sınıfı gücünün üstün gelmesinin ürünüdür. Son olarak dayanışma hakları da bir bakıma sınıflar arası güçlerin birleşmesi ve dayanışmasının ürünüdür. Bkz. UYGUN, Oktay, “İnsan Hakları Kuramı”, *İnsan Hakları, Cogito*, Yapı Kredi yay., İstanbul, 2000, s.21-25.

bolluğu da kuraklığı da onlar gibi olan tarlalarda terleye terleye çalışmak, yeşil yapraklı ağaçların gölgesine uzanıp dinlenmek, ekinleri selin götürmemesi, dereleri çevirmek, temmuzları yeşertmek, bugün bire üç vermeyen topraklarda, yarın boyları kadar ekinler büyümek, ektiklerinin onların olması, alinterinin ortakçısının aradan çekilmesi”⁹¹ değil midir? Öğretmen böyle bir adalete inanır ve köylünün birleşmesiyle sosyal adaletin geleceğini bilir, “Bütün bunlar size bağlı. İsterseniz olacak; istemezseniz olmayacak! Ben, olacağına adım gibi inanıyorum kardeşler!” diye haykırırken.

Büyük bir mücadele ve çabanın simgesidir öğretmen. Sabırdır, adalettir, haktır ve eşitliklerdir öğretmen. Sosyal adaletsizlikten adalete, eşitsizlikten eşitliğe, cahillikten aydınlığa, tekten bütüne, dogmalardan akla bir köprüdür, ışıktır öğretmen.

SONUÇ

Sosyal adaletin mekan ile ilişkisi değişik özellikler gösterebilmektedir. Bu bağlamda köy yapılanmasına ait nitelikler göz önüne alındığında, sosyal adalet yaklaşımında daha sınırlı ve kendine özgü sorunların ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Köy adı verilen topluluk tipi az çok kapalı, işbölümü ve katmanlaşma yönünden tamamen farklılaşmamış, aynı cinsten (homojen) birincil bir ilişki ve yaygın denetim sistemine sahip yardımlaşmalı ve dayanışmalı bir yapıya sahiptir. Bu topluluk, coğrafi ve ekolojik alanda yerleşmiş, kendine özgü bir işgücü, toplumsal örgütü, kültürü, özel bir adaleti ve tarihi bulunan ve sınırlı sayıda nüfusa sahip insan birlikteliğidir.⁹² Köy düzleminde ise sosyal adaletsizlik, kendini yoğun olarak gelir ve mal paylaşımı (dağıtıcı adalet) ile eğitimsizlik noktasında göstermektedir. Eğitimsizliğin dini dogmalarla doldurulmaya çalışılması, köy yapılanmasında gerici kurumların ön plana çıkmasına, feodal üretim ilişkilerin yoğunlaşmasına, ağalığın, şeyhliğin ve aşiretçiliğin canlı tutulmasına neden olmuştur.

Köy yapılanmasındaki sosyal adalet fikrinin daha çok sosyal eşitsizlik kavramında yansıma bulduğu açıktır. Köyün sahip olduğu özel nitelikler onun adalet anlayışı, dayanışma tabakalaşma, kültür, toplumsal örgüt ve işgücü kullanımı da farklı ve özel kılmak-

91 Onuncu Köy, s.334.

92 KOCACIK, a.g.m., s.265.

tadır. *Onuncu Köy*'de bu farklılığın ise daha belirgin görüldüğü, sosyal adalet ve eşitliğin, adaletsizliğe ve eşitsizliğe; farklılaşmamış katmanlaşmanın katı bir tabakalaşmaya; dayanışmanın ve yardımlaşmanın yumuşak yüzünün köylüler ile ağa arasında acımasızlığa dönüştüğü görülmektedir.

Onuncu köy, sosyal adaletsizliğe içerik olan sosyal eşitsizliğin, fırsat eşitsizliğinin, dağıtamayan ve denkleştiremeyen bir adaletin ilahi yazgısıyla mücadelenin yörüngesini çizmektedir. Bu yörüngede, önceden kurulu sosyal adaletsizlik ve eşitsizliğe, adeta bir köle ve uşak gibi eklenmiş köylünün aydınlatılma, adil dağıtıcısını arama çabası bulunmaktadır. *Onuncu köy*, aynı zamanda dünyaya egemen olan sosyal adaletsizliğin, zaman ve mekan sınırlılığında anlamlı bir yansımasıdır. Dünyaya ve küresele egemen olanın sosyal adaletsizliğinin, tarihsel etki ve gücünü içinde barındıran küçük ölçekli aktörleriyle açık bir çözümleyici ve eşsiz bir aynadır, *Onuncu Köy*, köylüleri, ağaları ve öğretmeni ile birlikte.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ARAL, Vecdi, *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine*, 6.B., Filiz Kitabevi y., İstanbul, 1991,

BARRY, Norman P., *Modern Siyaset Teorisi*, (Çev.: ERDOĞAN, Mustafa-ŞAHİN, Yusuf), 2.B., Liberte y., Ankara, 2004.

BAYKURT, Fakir, *Onuncu Köy*, Literatür y., İstanbul, 2007.

BAYRAK, Mehmet, *Köy Enstitüleri ve Köy Edebiyatı*, Özge y., Ankara, 2000.

BERGER, Peter L., *Kutsal Şemsiye-Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*, (Çev.: ÇOŞKUN, Ali), Rağbet y., İstanbul, 2000.

ERHAT, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi y., İstanbul, 1989.

HARVEY, David, *Sosyal Adalet ve Şehir*, (Çev.: MORALI, Mehmet), Metis y., İstanbul, 2003.

HAYEK, Friedrich A., *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük-Sosyal Adalet Serabı*, (Çev.: ERDOĞAN, Mustafa), 1.B., Türkiye İş Bankası y., 1995.

HİRŞ, Ernest, *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi*

Dersleri, 3.B., Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü y., Ankara, 2001.

KEYDER, Çağlar, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim y., İstanbul, 1999.

ÖZBUDUN, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, 8.B., Yetkin y., Ankara, 2005.

SARICA, Murat, *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*, 2.B., Gerçek y., İstanbul, 1977.

TURNER, Bryan, *Eşitlik*, (Çev.: ŞENER, Bahadır Sina), Dost Kitabevi y., Ankara, 1997.

UYGUN, Oktay, "İnsan Hakları Kuramı", *İnsan Hakları, Cogito*, Yapı Kredi y., İstanbul, 2000.

MAKALELER ve BİLDİRİLER

AKTAN, C. Can-ÖZKIVRAK, Özlem, *Sosyal Refah Devleti*, 2003, (<http://www.Canaktan.org/politika/refah-devleti/ozellikler.htm>).

ECEVİT, Mehmet-ECEVİT, Yıldız, "Kırsal Yoksullukla Mücadele: Tarımda Mülksüzleşme ve Aile Emeğinin Metalaşması", *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, (Editör: ÖZDEK, Yasemin), TODAİE y., Ankara, 2002, s.271-289.

ERDOĞAN, Mustafa, "Özgürlük Adalet Refah", *Sosyal ve Siyasal Teori*, (Der.: YAYLA, Atilla), Siyasal Kitabevi y., Ankara, 1993, s.270-284.

GÜRİZ, Adnan, "Adalet Kavramı", Anayasa Yargısı-Anayasa mahkemesinin 28. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, Ankara, 1990, s.11-20.

GÜRKAN, Ülker, "Sosyal Adalet", *Adalet Kavramı*, (Editör:GÜRİZ, Adnan), 2.B., Türkiye Felsefe Kurumu y., Ankara, 2001, s.115-124.

HAYEK, Friedrich A., "Sosyal Adaletin Kökenleri" (Çev.: CEVHERİ, M. Ali), (Fotokopi), s.1-10.

KOCACIK, Faruk, "Köy Araştırmaları", *Prof. Aziz Köklü'nün Anısına Armağan*, AÜSBF. y., Ankara, 1984, s.265-276.

ÖKÇESİZ, Hayrettin, "Hukuk ve Adalet Üstüne Duygular", *Hukuk ve Adalet Üstüne Doğu Batı Dergisi*, S.13, FSK y., Ankara, 2000, s.225-230.

ÖZLEM, Doğan, "Hukuk Devletini Sosyal Devlet İçinde Düşünmek", *Hukuk ve Adalet Üstüne Doğu Batı Dergisi*, S.13, FSK y., Ankara, 2000, s.9-23.